

شابک	۳-۱۴۲-۲۹۹-۶۰۰-۹۷۸ :
شماره کتابشناسی ملی :	۳۳۴۹۴۹۲
عنوان و نام پدیدآور :	احکام زائرین پیاده / گروه علمی اداره پاسخگویی [آستان قدس رضوی] تدوین و تنظیم واحد خواهران؛ ویراستاری محتوایی واحد برادران؛ [به سفارش] آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی.
مشخصات نشر	: مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۷۲ ص.؛ ۱۹/۵×۹/۵ س.م.
فروست	: مجموعه رهیافت.
موضوع	: فقه جعفری -- رساله عملیه
موضوع	: مسافرت (اسلام)
موضوع	: مسافرت (فقه)
رده‌بندی دیویی	: ۹۷/۳۴۲۲
رده‌بندی کنگره	: ۱۸۳/۹ ۱۳۹۲BP ۳ الف /
شناسه افزوده	: موسسه انتشاراتی قدس رضوی
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. اداره پاسخگویی به سؤالات دینی و اطلاع‌رسانی
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. اداره پاسخگویی به سؤالات دینی و اطلاع‌رسانی. واحد خواهران
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. اداره پاسخگویی به سؤالات دینی و اطلاع‌رسانی. واحد برادران
وضعیت فهرست‌نویسی :	فیپا

رهیافت ۱۳، احکام زائرین پیاده

تهیه و تدوین: اداره پاسخگویی به سؤالات دینی

تنظیم و تولید: اداره تولیدات فرهنگی

طرح جلد: گرافیک آسمان

صفحه‌آرا: محمود کریم‌پور

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: دوم ۱۳۹۳

نشانی: حرم مطهر امام رضا (ع) - صحن جمهوری اسلامی،

اداره پاسخگویی به سؤالات دینی

تلفن: ۰۵۱ - ۳۲۰۲۰ دورنگار: ۰۵۱ - ۳۲۲۴۰۶۰۲

رایانامه: eppasokh@aqrazavi.org

احکام زائرین پیاده

ویژہ استادان
پاسخگویی به سوالات شرعی

فهرست

پیشگفتار: ۷

مقدمه: ۹

احکام زائر پیاده ۱۰

مشروعیت و فضیلت زیارت پیاده ۱۰

آداب سفر ۱۱

تقلید ۱۷

انتخاب مرجع تقلید ۱۷

احکام عبادات ۱۹

وضو ۱۹

وضوی جبیره ۲۰

برخی احکام مسجد و حرم ۲۳

نجس کردن مسجد ۲۳

مستحبات و مکروهات مسجد ۲۵

نجس کردن حرم امامان علیهم السلام ۲۶

تطهیر حرم امامان و پیغمبر ۲۷

نجس کردن حسینیه ۲۷

برخی از احکام نماز و مقدمات آن ۲۷

نماز در زمین مردم ۲۷

چیزهایی که سجده بر آن صحیح است ۲۸

مکروهات مکان نماز گذار ۲۹

حکم نماز خواندن بر سطح شیب دار ۳۰

نماز جماعت ۳۰

نماز مسافر ۳۱

حد ترخص ۳۱

اجازه همسر ۳۳

اجازه پدر و مادر ۳۳

احکام نگاه و پوشش و ارتباط با نامحرم ... ۳۵

- پوشش در نماز ۳۵
- پوشیدن لباس جنس مخالف ۳۶
- احکام شنیدن و شنواندن صدا به نامحرم ۳۹
- نافله های یومیه ۴۵

نذر و عهد ۴۶

- صیغه نذر ۴۶
- تغییر نذر ۴۷
- صیغه و حکم عهد ۴۸

احکام نجاسات ۴۸

- خون ۵۱
- برخورد نجاست به آب قلیل ۵۴
- احکام تخلی ۵۵

مطهرات ۵۶

- تطهیر لباس ۵۶
- تطهیر بدن غیر از مخرج ادرار و مدفوع ۵۷
- تطهیر مخرج ادرار و مدفوع ۵۸
- طهارت اعضاء هنگام وضو و غسل و تیمم ۶۰
- طهارت مکان نمازگزار ۶۱
- نجس بودن تمام باطن یا تمام طرف دیگر مهر ۶۱
- نماز با لباس یا بدن نجس از روی علم ۶۲
- مقدار درهم ۶۷
- مخلوط شدن خون با رطوبت ۶۸

لقطه ۶۹

حق المارة (رهگذر) ۷۰

- حق الناس ۷۱

پیشگفتار:

قال الرضا عليه السلام: رحم الله عبداً أحيا أمرنا فقلت له: وكيف يحيى أمركم؟ قال: يتعلم علومنا ويعلمها الناس....

عبدالسلام می‌گوید از امام رضا عليه السلام شنیدم می‌فرمود: خداوند مورد رحمت قرار دهد هر آنکه امر ما را احیا و زنده می‌کند. به ایشان گفتم: چگونه امر شما احیاء می‌شود؟ فرمودند: علوم ما را فراگیرد و آن را به مردم تعلیم دهد....

اداره پاسخگویی به مسائل دینی مفتخر است در راستای رسالت این اداره مبنی بر اشاعه فرهنگ تشیع و پاسخ‌گویی به سوالات مردم در این حوزه گسترده از دین، محتوای پیش‌رو را به اساتید فرهیخته تقدیم نماید.

تلاش بر آن است این نوشتار علاوه بر دادن اطلاعات و محتوای غنی، هماهنگی لازم در جهت ارائه پاسخی مناسب با محتوایی یکسان نیز در اختیار استاد قرار دهد تا از تعدد جواب و تشویش خاطر مراجعین و سوال‌کنندگان جلوگیری شود. بدیهی است کتاب‌های تخصصی در هر حوزه بسیار است اما تلخیص آنها و جمع‌بندی بین جوابهای داده شده و بی‌نیاز کردن اساتید از رجوع به منابع بسیار، هنگام پاسخگویی، از اهداف اصلی تهیه و تنظیم این قبیل نوشتارها است.

برای رسیدن به این مهم کارگروهی از فرهیختگان اساتید این اداره بر روی موضوع پیشنهادی کار کرده و ما حاصل تلاش خویش را به داوری و نظارت هیئت علمی گذاشته و نتیجه قابل قبول آن عرضه می‌شود.

این مجموعه کتاب‌ها در چهار دسته موضوعی تدوین و ارائه می‌شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی، و رهیافت ترکیبی (مربک از هر سه موضوع).

بی شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران قدر، ما را در جهت بهبود کیفی این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احادیث می‌ساییم که توفیق خدمت در بارگاه سراسر نور و ملکوتی حضرت رضا علیه السلام را ارزانی مان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از محضر آن امام همام علیه السلام به مصداق روایت نورانی فوق، جرعه ای از علم و معرفت حقیقی را نوشیده، و به تشنگان راستین آن بنوشانیم.

اداره پاسخ گویی به سوالات دینی

مقدمه:

مجموعه پیش رو با عنوان احکام زائر پیاده در قالب رهیافت احکام تقدیم می شود. مستنداتی که در این کتاب از آنها استفاده شده و اساتید را نسبت به مراجعه به آنها بی نیاز نموده عبارتند از عروه الوثقی، تحریر الوسیله، منهاج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید حضرت امام، و آیت الله خویی، آیت الله گلپایگانی، آیت الله اراکی، آیت الله تبریزی، آیت الله فاضل، آیت الله بهجت، آیت الله صافی، آیت الله مکارم، آیت الله سیستانی، آیت الله وحید، آیت الله نوری همدانی، آیت الله شبیری زنجانی و استفتائات مقام معظم رهبری.

تمامی استفتائات از کتب معتبر یا سایت معتبر مراجع عظام استفاده شده است و در صورت نیاز به استفتاء جدید این استفتاء توسط هیئت علمی انجام شده و در این واحد موجود می باشد.

این کتاب حاصل تلاش اساتید محترم حجج اسلام ابراهیم مجیدی، زکریا صادقی، رضا ابوالفضل و بازنگری حجج اسلام خادم الخمسه، سید محمد ضیایی و مجید داورزنی است که از ایشان کمال تشکر را داریم باشد خداوند در سایه لطف خویش توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

احکام زائر پیاده

مشروعیت و فضیلت زیارت پیاده

هر کس زیارت حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) را پیاده به جا آورد خدای تعالی عوض هر گام او یک حج و عمره بنویسد و اگر پیاده از زیارت آن حضرت برگردد بهر گامی دو حج و دو عمره بنویسد.^۱

در روایتی صحیح از عبد الله بن سنان آمده است: حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه فرمودند: عبادت کرده نشده است حق سبحانه و تعالی به چیزی که مشکل تر از پیاده روی باشد و بهتر از پیاده روی باشد. و در حدیث صحیح دیگر از حلب منقولست که گفت سؤال کردم از حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه از فضیلت پیاده روی حضرت فرمودند: حضرت امام حسن صلوات الله علیه سه مرتبه هر چه داشتند قسمت کردند با حق سبحانه و تعالی حتی کفش را و جامه را و دینار را یعنی نصف را در هر مرتبه به فقرا می دادند و نصف را از جهت خود نگاه می داشتند و آن را نیز از جهت فقرا نگاه می داشتند و بیست حج پیاده فرمودند و در روایت معتبر دیگر از آن حضرت صلوات الله علیه آمده است: عبادت کرده نشده است حق سبحانه و تعالی به عبادتی که بهتر از پیاده رفتن باشد.^۲

امام محمد باقر صلوات الله علیه فرمودند: عبد الله بن عباس گفت: که من پشیمانی ندارم به چیزی مانند پشیمانی که دارم بر

۱. جامع عباسی و تکمیل آن (محشی، ط - قدیم)، ج ۲، ص ۱۶۴.

۲. لوامع صاحب قرانی، ج ۷، ص ۱۲۵.

آن که حج پیاده نکرده‌ام زیرا که از حضرت سید المرسلین صلی الله علیه و آله شنیدم که هر که حج خانه کعبه را پیاده کند حق سبحانه و تعالی بنویسد از جهت او هفت هزار حسنه از حسنات حرم عرض نمودم که یا رسول الله حسنات حرم کدامست حضرت فرمودند که هر حسنه از او هزار هزار حسنه است و فرمودند که فضیلت پیاده روان در حج بر سواره روان مانند فضیلت ماه چهارده است بر سایر کواکب و حضرت امام حسن صلوات الله علیه پیاده قطع راه می فرمودند محمل‌ها را از پی سر می کشیدند.^۱

آداب سفر

اجمالی از این آداب عبارت است از:^۲

۱. در بعضی از روایات آمده است که انتخاب بعضی از روزهای هفته مثل شنبه و سه شنبه و پنج شنبه برای مسافرت بهتر است ولی چنانچه انسان سفر خود را با صدقه و دعا شروع کند ان شاء الله گرفتار مشکلی نخواهد شد.

۲. با امیدواری حرکت کند و از فال بد زدن بپرهیزد چرا که از روایات به دست می آید آن گونه که تو تفأل برخود کنی همان برایت پیش می آید؛ اگر آسان بگیری آسان و اگر

۱. همان.

امام صادق علیه السلام به علی بن میمون الصائغ فرمودند: یا علی! زیارت امام حسین را انجام بده و ترک مکن آن را. او عرض کرد: برای کسی که به زیارت برود چه مقدار ثواب است؟ حضرت فرمودند: هر کسی پیاده برود، خداوند به هر قدمی که برمی دارد حسنه ای می نویسد و سیئه ای را از او محو می کند و درجه ای برای او افزوده می گردد؛ کامل الزیارات / ص ۱۳۴.

۲. تفصیل آن در بحار الانوار، جلد ۹۷؛ کتاب المزار، صفحه ۱۰۱ به بعد و در وسائل الشیعه، جلد ۸؛ ابواب آداب سفر از کتاب الحج، صفحه ۲۴۸ به بعد وارد شده است.

سخت بگیری سخت می شود و اگر آن را چیزی به حساب نیاوری مشکلی پیش نمی آید.

۳. قبل از سفر صدقه بدهد که در روایتی از امام باقر علیه السلام آمده: «هر زمان امام سجاد علیه السلام پای در رکاب می گذاشت با صدقه دادن در حدّ توان خود، سلامتی را از خداوند عزّوجلّ طلب می کرد و هنگام بازگشت از سفر نیز به شکرانه سلامتی سفر به اندازه توان خویش صدقه می داد و حمد و شکر خدا بجای می آورد». و نیز آمده است: صدقه بده و هر روز که خواستی از منزل خارج شو (و اگر چیز ناگواری به دلت راه پیدا کرد، به اولین مسکینی که برخورد می کنی صدقه بده سپس حرکت کن که خداوند، خطر را از شما دور می کند.

۴. قبل از سفر دو رکعت نماز بخواند و همه چیز خود را به خدا بسپارد و بگوید: «اللّهُمَّ إِنِّي أَسْتَوْدِعُكَ نَفْسِي، وَأَهْلِي، وَمَالِي، وَ ذُرِّيَّتِي، وَ دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي، وَ أَمَانَتِي، وَ خَاتِمَةَ عَمَلِي؛ خداوندا من خودم و خانواده ام و اموالم و فرزندانم و دنیا و آخرتم و امانتها و پایان کارم را به تو می سپارم».

به سندهای معتبر نقل شده است که: آن نماز و این دعا بهترین جانشین او برای خانواده اش است و کسی که این دعا را بخواند به آنچه درخواست نموده، می رسد.

۵. پس از خروج از خانه، بر در منزل و رو به آن سمتی که به سوی آن، سفرش را آغاز می کند، می ایستد و هر کدام از حمد و آیه الكرسی و فلق و ناس و اخلاص را از پیش رو و جانب راست و چپ می خواند و سپس می گوید:

«اللَّهُمَّ احْفَظْنِي، وَ احْفَظْ مَا مَعِيَ، وَ سَلِّمْنِي، وَ سَلِّمْ مَا مَعِيَ، وَ يَلْغُنِي، وَ يَلْغُ مَا مَعِيَ بِبِلَاغِكَ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ؛ خداوندا مرا حفظ کن و آنچه با من است نیز حفظ کن و مرا و آنچه با من است سالم بدار و هر چه با من است به بهترین صورت به مقصد برسان.»

کسی که چنین کند خداوند او و آنچه همراه اوست را حفظ می کند و به مقصد می رساند.
۶. مقداری از تربت امام حسین (علیه السلام) بردارد و بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنَّ هَذِهِ طِينَةُ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلِيكَ وَابْنِ وَلِيكَ، اتَّخَذْتُهَا حِزْزًا لِمَا أَخَافُ، وَ لِمَا لَا أَخَافُ؛ خداوندا این خاک پاک قبر امام حسین (علیه السلام) است همان ولی و فرزند ولی تو؛ من آن را پناهی برای آنچه از آن می ترسم و آنچه از آن نمی ترسم قرار داده ام.»
اگر چنین کند به برکت این کار در پناه خدا خواهد بود.

۷. پس از حرکت، در مسیر راه می گوید:
«اللَّهُمَّ خَلِّ سَبِيلَنَا، وَ أَحْسِنْ تَسْيِيرَنَا، وَ أَحْسِنْ عَافِيَتَنَا؛ خداوندا راه ما را بگشای و مسیرو عافیت ما را نیکوگردان.»

۸. و بگوید: بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ، وَمَنْ اللَّهُ وَإِلَى اللَّهِ، وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ به نام خدا و به خدا و از خدا و بسوی خدا و در راه خدا خدایا به تو

أَسَلَمْتُ نَفْسِي، وَ إِلَيْكَ وَجَّهْتُ وَجْهِي، وَ إِلَيْكَ قَوَّضْتُ أَمْرِي، فَاحْفَظْنِي

تسلیم کردم خودم را و بدرگاه تو گرداندم رویم را و به تو واگذاردم کارم را پس نگهداریم کن.

بِحِفْظِ الْإِيمَانِ، مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَ مِنْ خَلْفِي، وَعَنْ
يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي،

به نگهداری ایمان از پیش رویم و از پشت
سرم و از راستم و از چپم
وَمِنْ فَوْقِي وَمِنْ تَحْتِي، وَادْفَعْ عَنِّي بِحَوْلِكَ
وَقُوَّتِكَ، فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا

و از بالای سرم و از زیر پایم و پشتیبانی کن
از من به قدرت و نیروی خودت زیرا که قدرت
قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

و نیرویی نیست جز به خدای والای بزرگ.

۹. وقتی سوار بر مرکب شود بگوید:

بِسْمِ اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَا
نَالِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَنْتَهِدِيَ

با نام خدا آغاز می کنم، هیچ جنبش و
نیرویی جز با مدد الهی انجام نمی پذیرد،
ستایش مخصوص خدایی است که ما را به
سمت این سفر خیر رهنمون
لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، «سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا
كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ».

شد و اگر هدایت او نبود ما به سوی آن
رهنمون نمی شدیم، منزه است خدایی که
این مرکب را مسخر ما قرارداد و گرنه ما توانایی
تسخیر آن را نداشتیم.

که اگر چنین کند خودش و مرکبش محفوظ
می ماند، تا پیاده شود.

۱۰. در مواقع احساس خطر، آیه ۸۰ سوره اسراء
را تلاوت کند:

«رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ، وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ
صِدْقٍ، وَاجْعَلْ لِي مِنْ

پروردگارا! مرا در هر کار با صداقت وارد کن و

با صداقت خارج ساز و از سوی خود
لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَّصِيرًا».

حجتی یاری کننده برایم قرار ده.
همچنین خواندن آیه الکرسی در چنین
مواردی بسیار خوب است.

۱۱. اگر به منزلی رسید که قصد استراحت در
آن را دارد قبل از خواب، تسبیح فاطمه زهرا علیها السلام
را بگوید، سپس آیه الکرسی تلاوت کند که تا
صبح از هر خطری محفوظ بماند.

۱۲. اگر تنها مسافرت می کند بگوید:
«مَا شَاءَ اللَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، اَللَّهُمَّ اِنِّسْ
وَحْشَتِي، وَاعْنِي عَلَى

آنچه خدا بخواهد تحقق می یابد، هیچ
جنبش و نیرویی جز با مدد الهی انجام
نمی گیرد خداوندا وحشت مرا به انس تبدیل
فرما و مرا بر
وَحْدَتِي، وَاِدِّ غَيْبَتِي».

تنهایی ام یاری ده و در غیاب من به جای من
باش.

و بهتر است انسان تا امکان دارد تنها سفر
نکند.

۱۳. به دوستان و همراهان کمک کند و
در رفع نیازهای آنان مضایقه ننماید و حقیقتاً
نسبت به آنان متواضع و دوست و مهربان باشد.
از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده است: «مَا اصْطَحَبَ
اِثْنَانِ اِلَّا كَانَ اَعْظَمُهُمَا اَجْرًا وَاَحَبَّهُمَا اِلَى اللَّهِ اَزْفَقَهُمَا
لِصَاحِبِهِ؛ هرگاه دو نفر با یکدیگر همراه شوند آن
کس که بیشتر محبت و کمک کند نزد خدا
محبوب تر و پاداشش بیشتر است».

در روایت دیگری از امام سجّاد علیه السلام وارد شده

که حضرتش سفر نمی کرد مگر با کسانی که او را شناسند تا بتواند در مسیر راه، به همراهانش کمک نماید.

در روایتی دیگر از رسول گرامی صلی الله علیه و آله نقل شده که وقتی با اصحابش در سفر بود و می خواستند گوسفندی بکشند، یکی گفت: کشتن گوسفند با من! دیگری گفت: کندن پوست آن با من! و سوومی گفت:

پختن آن با من! و حضرتش فرمود: تهیّه هیزمش با من! گفتند: یا رسول الله شما زحمت نکشید ما خود، انجامش می دهیم. فرمود: می دانم، ولی دوست ندارم نسبت به شما امتیازی پیدا کنم؛ زیرا حق تعالی دوست ندارد که بیند بنده اش برای خود امتیازی نسبت به دیگران قائل است.

۱۴. به ما دستور داده شده: «با کسانی که از جهت خرج کردن و تمکّن مالی در ردیف شما نیستند، مسافرت نکنید، مبادا آنها احساس حقارت کنند!».

۱۵. دقیقاً مراقب انجام نمازهای واجب باشد که بسیار مهم است؛ زیرا از کمال غفلت زائر است با آن که برای تقرّب به سوی خدا و رسیدن به ثواب زیارت و حج و عمره و مشاهد مشرفه، به سفر می رود، در مسیر راه، نسبت به نماز و شرایط و حدود، و بجا آوردن آن در اوّل وقت، بی مبالائی و بی توجّهی داشته باشد؛ در حالی که از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمود: «نماز فریضه از بیست حجّ (مستحبّ) بهتر است».

۱۶. بعد از نمازهای قصر. اگر وقت دارد. سی

مرتبه تسبیحات اربعه را فراموش نکند که روی آن تأکید شده است.

ناگفته پیداست: آنچه درباره دعا و صدقات برای حفظ جان و مال و خانواده، از خطرات در بالا گفته شد به این معنا نیست که انسان احتیاط را از دست دهد و مراقبت های لازم را برای حفظ خویش و اموالش انجام ندهد؛ بلکه مقصود این است: هر چه برای حفظ خود و اموال خویش در توان دارد انجام دهد و بقیه را به خدا بسپارد چرا که در روایت آمده است دعای افراد سهل انگار مستجاب نمی شود. این سخن را با حدیث پرمعنایی پایان می دهیم:

امام صادق علیه السلام به یکی از یارانش فرمود: «اغْلُ راحِلَتَكَ وَتَوَكَّلْ؛ با توکل زانوی اشتربند»^۱.

تقلید

انتخاب مرجع تقلید^۲

یکی از راه های انتخاب مرجع تقلید این است که عده ای از اهل علم که می توانند مجتهد و اعلم را تشخیص دهند و از گفته آنان اطمینان پیدا می شود، مجتهد بودن و اعلم بودن کسی را تصدیق کنند (مشهور)

آیا باقی ماندن بر مجتهدی که از دنیا رفته در همه مسائل یا بعضی از مسائل بدون انتخاب مرجع زنده جایز است؟^۳

۱. مفاتیح نوین، آیه الله مکارم، ص ۲۰۸ تا ۲۱۳.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳؛ سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، عروة الوثقی، ج ۱، تقلید، م ۲۰؛ سید علی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، ص ۲۵.

۳. توضیح المسائل مراجع ج ۱ اقتباس از م ۹.

خیر جایز نیست مگر اینکه مرجع زنده او
اجازه دهد. (مراجع عظام)

آیا تقلید از مجتهد غیر اعلم در مسائل اختلافی جایز
است؟^۱
جایز نیست. (مراجع عظام)

منظور از اعلم چیست و برای تعیین او به چه کسی
باید مراجعه کرد؟^۲
اعلم یعنی از تمام مجتهدین زمان خودش
حکم خدا را بهتر بفهمد و عالم تر باشد. و برای
شناخت اعلم باید به اهل خبره و استنباط
یعنی کسی که می تواند اعلم را تشخیص دهد
مراجعه کرد. (مراجع عظام)

در چه صورتی می شود مرجع تقلید را تغییر داد؟^۳
اگر برای مقلد ثابت شد مرجع تقلید دیگری
علمش بیشتر از مرجع تقلید قبلی اوست، واجب
است مرجع تقلیدش را تغییر دهد و عدول به
غیر اعلم جایز نیست. (مراجع عظام)

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲؛ اجوبه الاستفتائات، خامنه ای، سید علی
حسینی، س ۸-۱۹-۲۰-۴۵.
۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲؛ العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱، کتاب
الاجتهاد و التقليد، م ۱۷.
۳. تمام مراجع عظام به صورت فتوا یا احتیاط واجب متذکر این مساله شده
اند؛ العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱، کتاب الاجتهاد و التقليد م ۱۱ اجوبه
الاستفتائات، خامنه ای، سید علی حسینی، س ۴۴ و ۴۵.

احکام عبادات

وضو

اگر غیر از اعضاء وضو نجس باشد آیا وضو صحیح است؟^۱

اگر غیر از اعضای وضو جایی از بدن نجس باشد وضو صحیح است. ولی اگر مخرج را از بول یا غائط تطهیر نکرده باشد اولی آن است که اول آن را تطهیر کند بعد وضو بگیرد.^۲ (مشهور)

آیا بر روی جوراب و کفش می شود مسح کرد؟^۳
مسح کردن از روی جوراب و کفش باطل است، ولی اگر به واسطه سرمای شدید یا ترس از دزد و درنده و مانند اینها نتواند کفش یا جوراب را بیرون آورد، مسح کردن بر آنها اشکال ندارد. (حضرت امام و آیات عظام مکارم، گلپایگانی، اراکی، صافی، فاضل، بهجت، نوری)
مسح کردن از روی جوراب و کفش باطل است، ولی اگر به واسطه سرمای شدید یا ترس از دزد و درنده و مانند اینها نتواند کفش یا جوراب را بیرون آورد تیمم نماید. (آیات عظام خویی، تبریزی)

مسح کردن از روی جوراب و کفش باطل

۱. توضیح المسائل (امام خمینی)، ج ۱، م ۲۷۷.

۲. مراد از مشهور اکثر مراجع عظام تقلید معاصراند و بلحاظ اختصار این جزوه از آوردن نظر غیر مشهور پرهیز شده لذا استاد محترم می تواند به جزوات تفصیلی هیئت علمی در هر موضوعی مراجعه نماید.

۳. توضیح المسائل (امام خمینی)، ص ۱۵۹، م ۲۵۹.

است، ولی اگر به واسطهٔ سرمای شدید یا ترس از دزد و درنده و مانند اینها نتواند کفش یا جوراب را بیرون آورد احتیاط واجب آن است مسح بر جوراب و کفش نموده و تیمم نیز بنماید. (آیات عظام سیستانی، وحید)

وضوی جبیره

معنای جبیره چیست؟^۱

چیزی که با آن زخم و عضو شکسته را می‌بندند و همچنین دواایی که روی زخم و مانند آن می‌گذارند جبیره نام دارد.

آیا احکام جبیره در غیر زخم و جراحت و شکستگی

هم جاری می‌شود؟^۲

خیر، اگر به دلیل دیگری غیر از این امور استعمال آب برای همه دست و صورت ضرر داشته باشد باید تیمم کنند.^۳ (مشهور)

اگر در جای وضو زخمی باشد که خون آن بند نمی

آید و آب برای آن ضرر ندارد تکلیف چیست؟^۴

۱. باید در آب کمر یا جاری فرو ببرد و قدری فشار دهد که خون بند بیاید و بعد به نیت

۱. العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱، کتاب الطهارة، فصل فی احکام الجبائر و اجوبه الاستفتائات رهبری، س ۱۳۵ و توضیح المسائل مراجع، ذیل م ۳۲۳، احکام وضوی جبیره.

۲. منهاج الصالحین (خوئی، سیستانی، وحید، تبریزی)، کتاب الطهارة م ۱۰۵ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۳۳۶.

۳. شایان ذکر است چنانچه آب برای قسمتی از دست و صورت ضرر داشته باشد برخی از مراجع مثل آیات عظام مکارم و فاضل می‌فرمایند بنابر احتیاط واجب باید اطراف آن را بشوید و تیمم هم بکند.

۴. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲۷۹؛ اجوبه الاستفتائات، س ۱۳۸.

وضو از آب بیرون بیاورد. (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، مکارم، بهجت)

۲. چنانچه خون به هیچ وجه بند نمی آید، حتی اگر جبیره هم بر روی آن قرار دهد، واجب است جبیره ای را بر روی زخم بگذارد که خون از آن بیرون نیاید مثل نایلون. (مقام معظم رهبری)

۳. باید بعد از شستن اجزاء صحیحه آن عضو، با رعایت ترتیب-موضع زخم یا بریدگی را در آب کمر یا جاری فرو ببرد و قدری فشار دهد که خون بند بیاید و انگشت خود را روی زخم یا بریدگی در زیر آب از بالا به پایین بکشد تا آب بر آن جاری شود وضو صحیح است (آیات عظام خوئی، تبریزی) با مراعات این که مسح به آب کف دست واقع شود. (آیات عظام وحید و صافی) سپس مواضع پایین تر از آن را بشوید وضو صحیح است. (آیت الله سیستانی)

اگر در جای وضو یا غسل چیزی چسبیده که برداشتن آن ممکن نیست یا مشقت زیاد دارد مثل بعضی از چسب ها تکلیف چیست؟^۱

باید به دستور جبیره عمل کند. (حضرت امام و آیات عظام مکارم، بهجت)

باید تیمم کند مگر آن که مانع در مواضع تیمم هم باشد که در این صورت باید جمع بین تیمم و وضوی جبیره نماید. (آیات عظام خوئی، سیستانی)

به احتیاط واجب باید جمع بین تیمم و وضوی جبیره نماید. (آیت الله وحید)

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۳۳۸؛ توضیح المسائل وحید، م ۳۳۴؛ منهاج الصالحین، خوئی، وحید، سیستانی، کتاب الطهارة، م ۱۰۴.

اگر جبیره روی تمام پا را گرفته باشد تکلیف

چیست؟^۱

اگر جبیره تمام پهنای روی پا را گرفته باشد باید روی جبیره مسح شود ولی اگر مقداری از طرف انگشتان و مقداری از طرف بالای پا باز است باید جاهایی که باز است روی پا را، و جایی که جبیره است روی جبیره را با رعایت ترتیب مسح کند. (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، اراکی، تبریزی، سیستانی، مکارم، نوری)

آیا می‌توان روی جبیره چیز دیگری مثل پلاستیک و مانند آن گذاشت و روی آن را مسح کرد؟^۲
اگر نیاز است (مثل آنکه جبیره نجس است) اشکالی ندارد در غیر آن جایز نیست مگر آنکه بعد از اضافه کردن عرفاً جزء جبیره محسوب شود. (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی فاضل اراکی مکارم خویی وحید سیستانی)

اگر ندانیم که وظیفه ما تیمم است یا وضوی جبیره

تکلیف چیست؟^۳

بنابر احتیاط واجب هر دو را بجا آورد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل بهجت تبریزی خویی سیستانی نوری اراکی گلپایگانی صافی مکارم)
باید احتیاط کند و هر دو را بجا آورد. (آیت‌الله وحید)

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۳۳۳؛ توضیح المسائل وحید، م ۳۳۹؛ العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱؛ کتاب الطهارة، فصل فی احکام الجبائر، م ۴.
۲. العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱؛ کتاب الطهارة، فصل فی احکام الجبائر، م ۴؛ منهاج الصالحین خویی، وحید، سیستانی، کتاب الطهارة، م ۱۲۴.
۳. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۳؛ العروة الوثقی، ج ۱؛ کتاب الطهارة، فصل فی احکام الجبائر، م ۳۴؛ توضیح المسائل وحید، م ۳۴۹.

برخی احکام مسجد و حرم

نجس کردن مسجد

نجس کردن زمین و سقف و بام و دیوار مسجد چه حکمی دارد؟^۱

الف. زمین و سقف و بام و طرف داخل دیوار: نجس کردن آن ها حرام است و در صورت نجس شدن واجب است تطهیر شود. (مراجع عظام تقلید)

ب. طرف بیرون دیوار مسجد: احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند و اگر نجس شود نجاستش را برطرف نمایند. (مرحوم امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت، صافی، نوری، وحید)

احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند و اگر نجس شود، برطرف کردن آن لازم نیست مگر در صورتی که بقاء نجاست، موجب هتک مسجد باشد. (آیات عظام خویی، تبریزی)

اگر نجس کردن طرف بیرون دیوار موجب هتک مسجد باشد البته حرام است و برطرف کردن آن مقداری که رافع هتک باشد لازم است و در صورت عدم هتک، احتیاط مستحب

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، مسائل ۳ و ۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۰۰ و توضیح المسائل وحید، م ۹۰۹ و جامع المسائل بهجت، ج ۱، ص: ۵۶۵ و استفتاءات بهجت، ج ۲، س ۱۷۸۶ و وسیلة النجاة بهجت، م ۵۳۷ و هدایة العباد صافی، ج ۱، مسائل ۵۵۴. مقام معظم رهبری، رهنمای فتاوا، احکام مساجد.

آن است که نجس نکنند، و در صورت نجس شدن نیز لازم نیست نجاستش را برطرف نمایند. (آیت الله سیستانی)

اگر جایی از مسجد نجس شود، بر چه کسی تطهیر آن واجب است؟^۱

بر همه کسانی که متوجه نجاست شده اند لازم است که به طور واجب کفایی نجاست را برطرف کنند، یعنی اگر یک یا چند نفر اقدام به تطهیر کنند از دیگران ساقط می شود و گرنه همه آن ها گناهکارند و کسی که مسجد را نجس کرده در این حکم با دیگران تفاوتی ندارد. (حضرت امام و آیات عظام خویی، مکارم، سیستانی بهجت صافی)

اگر جایی از مسجد نجس شود، آیا تطهیر آن واجب فوری است؟^۲
بله، واجب فوری است. (مراجع عظام تقلید)

اگر شخص نتواند مسجد را تطهیر نماید مثل این که مسافر و در حال عبور باشد، یا کمک لازم داشته باشد و پیدا نکند، در این جا تطهیر مسجد بر او واجب نیست، ولی آیا اطلاع دادن به کسی که می تواند تطهیر کند بر او واجب است؟^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۳ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۰۰ و وسیلة النجاة بهجت، م ۵۳۷ و هداية العباد صافی، ج ۱، م ۵۵۶ و منهاج الصالحین خوئی، کتاب الطهارة، م ۴۳۳.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۰۰ و وسیلة النجاة بهجت، م ۵۳۷ و هداية العباد صافی، ج ۱، م ۵۵۶ و منهاج الصالحین وحید، کتاب الطهارة، م ۴۳۴.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۱۹ و توضیح المسائل مراجع،

الف. باقی گذاشتن نجاست موجب بی احترامی به مسجد می باشد:

بنا بر احتیاط واجب، باید به کسی که می تواند تطهیر کند اطلاع دهد. (حضرت امام و آیات عظام اراکی، صافی، مکارم، نوری)

چنانچه بداند که اگر به دیگری اطلاع دهد این کار انجام می گیرد باید به او اطلاع دهد بلکه اگر احتمال عقلایی بدهد که اگر به دیگری اطلاع دهد این کار انجام می گیرد بنابر احتیاط واجب باید به او اطلاع دهد. (آیت الله سیستانی)

باید به کسی که احتمال می دهد آن را تطهیر می کند اطلاع دهد. (آیات عظام خوئی، گلپایگانی، تبریزی، فاضل، زنجانی، وحید)

ب. باقی گذاشتن نجاست موجب بی احترامی به مسجد نمی باشد:

اطلاع دادن واجب نیست. (حضرت امام و آیات عظام نوری، سیستانی)

باید به کسی که می تواند آن را تطهیر می کند اطلاع دهد. (آیات عظام خوئی، گلپایگانی، تبریزی، فاضل، زنجانی، وحید)

مستحبات و مکروهات مسجد

نماز تحیت یعنی چه و در چه جاهایی مستحب است؟^۱

وقتی انسان وارد مسجد می شود، مستحب

ج ۱، م ۹۰۱ و توضیح المسائل وحید، م ۹۱۰ و منهاج الصالحین خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، کتاب الطهاره، م ۴۳۸.

۱ - توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۵۰۸، م ۹۱۳.

است دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند کافی است. (مراجع عظام)

حکم خوابیدن و صحبت کردن در مسجد

چیست؟^۱

خوابیدن در مسجد اگر انسان ناچار نباشد و صحبت کردن راجع به کارهای دنیا و خواندن شعری که نصیحت و مانند آن نباشد در مسجد مکروه است. (مراجع عظام)

نجس کردن حرم امامان علیهم السلام

حکم نجس کردن حرم پیغمبر صلی الله علیه و آله و حرم

امامان علیهم السلام چیست؟^۲

نجس کردن حرم امامان علیهم السلام و پیغمبر صلی الله علیه و آله مانند مساجد حرام می باشد. (مشهور)

نجس کردن حرم امامان علیهم السلام و پیغمبر صلی الله علیه و آله مانند مساجد اگر موجب هتک شود، حرام است. (آیت الله مکارم)

۱- همان.

۲ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۲۰ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۱۴ و منهاج الصالحین خویی، وحید، تبریزی، سیستانی، کتاب الطهارة، م ۴۴۲ و وسیلة النجاة بهجت، م ۵۲۷ و استفتاء کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی. شایان ذکر است که مراد از حرم در این مسأله، روضه منوره است یعنی محوطه ای که ضریح مقدس و قبر مطهر در آن قرار دارد و اما حرمت نجس کردن یا وجوب تطهیر سایر رواقها یا صحن ها که مسجد نباشند در صورتی است که موجب بی احترامی و هتک باشد. (استفتاء کتبی خصوصی موجود در هیئت علمی از آیت الله سیستانی)

تطهیر حرم امامان و پیغمبر

چنانچه نجس ماندن حرم بی احترامی باشد تطهیر آن واجب است و در غیر این صورت به احتیاط (واجب یا مستحب) تطهیر واجب است. (مراجع عظام تقلید)

نجس کردن حسینیه

نجس کردن حسینیه اشکال دارد یا نه و اگر نجس شد فوری باید تطهیر کرد یا نه؟^۱
حسینیه، حکم مسجد را ندارد ولی نجس کردن آن بطور عمد اگر برخلاف مقررات وقف باشد جائز نیست. (آیت الله گلپایگانی)

برخی از احکام نماز و مقدمات آن

نماز در زمین مردم

آیا نماز در زمین های وسیع دوراز روستا جایز است؟^۲

در زمین بسیار وسیعی که از ده دور و چراگاه حیوانات است اگر چه صاحبانش راضی نباشند نماز خواندن و نشستن و خوابیدن در آن اشکال ندارد (حضرت امام، آیات عظام فاضل لنکرانی، سیستانی، نوری)

در زمین بسیار وسیعی که از ده دور و چراگاه حیوانات است نماز خواندن و نشستن و خوابیدن

۱. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۵۶.

۲. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۸۷۹؛ العروة الوثقی (المحشی)، ج ۲، ۱۷۲، فصل فی مکان المصلی.

در آن اشکال ندارد ولی اگر صاحبان آنها راضی نباشند نماز خواندن جایز نیست. (آیات عظام بهجت، خوئی: در املاک صغیر و مجنون هم جایز نیست)

در زمین بسیار وسیعی که از ده دور و چراگاه حیوانات است نماز خواندن و نشستن و خوابیدن در آن اشکال ندارد ولی اگر صاحبان آنها راضی نباشند به احتیاط واجب نماز خواندن جایز نیست (اراکى، گلپایگانی و صافی، مکارم)

چیزهایی که سجده بر آن صحیح است

سجده بر چه چیزهایی صحیح است؟^۱
باید بر زمین و چیزهای غیر خوراکی که از زمین می‌روید، مانند چوب و برگ درخت سجده کرد و سجده بر چیزهای خوراکی و پوشاکی صحیح نیست، سجده کردن بر سنگهای معدنی مانند سنگ مرمر و سنگهای سیاه اشکال ندارد. (مراجع عظام)

با فضیلت ترین چیزی که سجده بر آن صحیح است چیست؟^۲

برای سجده بهتر از هر چیز، تربت حضرت سید الشهداء (علیه السلام) می‌باشد، بعد از آن خاک، بعد از خاک سنگ و بعد از سنگ گیاه است. (مراجع عظام)

۱. همان، ص ۵۸۴، م ۱۰۷۶. مقام معظم رهبری، رهنمای فتاوا، احکام سجده.

۲. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۵۸۷، م ۱۰۸۳.

مکروهات مکان نماز گذار

نماز خواندن در چه جاهایی مکروه است؟^۱

نماز خواندن در چند جا مکروه است و از آن جمله است: حمام، زمین نمک‌زار، مقابل انسان، مقابل دری که باز است، مقابل آتش و چراغ، در آشپزخانه و هر جا که کوره آتش باشد، مقابل چاه و چاله‌ای که محل بول باشد، روبروی عکس و مجسمه چیزی که روح دارد، مگر آن که روی آن پرده بکشند، در اطاقی که جنب در آن باشد، در جایی که عکس باشد اگر چه روبروی نمازگزار نباشد، مقابل قبر، روی قبر، بین دو قبر، در قبرستان. (مراجع عظام)

آیا نماز در جاده و خیابان جایز است؟^۲

در جاده و خیابان و کوچه اگر برای کسانی که عبور می‌کنند مزاحمت نباشد مکروه است و چنانچه مزاحمت باشد:

حرام ولی نماز باطل نیست. (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، مکارم، زنجانی به احتیاط مستحب)

هم حرام و هم نماز باطل است. (آیات عظام اراکی، گلپایگانی، فاضل، صافی)

۱. همان، ص ۵۰۱، م ۸۹۸.

۲. همان.

حکم نماز خواندن بر سطح شیب دار

اگر محل سجده از جای زانو بلندتر یا پایین تر باشد نماز صحیح است؟^۱

جای پیشانی نمازگزار نباید از جای ایستادن او یا از جای زانوهای او بیش از چهار انگشت بسته، پست تر یا بلندتر باشد (به صورت فتوا یا احتیاط واجب). (مراجع عظام)

نماز جماعت

حکم حاضر نشدن در نماز جماعت را بیان کنید.^۲
حاضر نشدن به نماز جماعت از روی بی‌اعتنایی جایز نیست و سزاوار نیست که انسان بدون عذر نماز جماعت را ترک کند. (مراجع عظام)

آیا نماز فرادی در اول وقت بهتر است یا نماز جماعت با تأخیر بهتر است؟^۳

مستحب است انسان صبر کند که نماز را به جماعت بخواند و نماز جماعت از نماز اول وقت که فرادی یعنی تنها خوانده شود بهتر است. و نیز نماز جماعتی را که مختصر بخوانند از نماز فرادی که آن را طول بدهند بهتر می باشد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، صافی، اراکی، تبریزی)

۱. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۴۹۷، م ذیل م ۸۸۸
توضیح المسائل (وحید)، ص ۲۰۸، م ۱۰۶۶.
۲. همان، ص ۷۶۸، م ۱۴۰۱؛ توضیح المسائل وحید، ۱۴۰۹.
۳. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۷۶۸، م ۱۴۰۲؛ توضیح المسائل وحید، ۱۴۰۲.

مستحب است انسان صبر کند که نماز را به جماعت بخواند و نماز جماعت از نماز اول وقت که فرادی یعنی تنها خوانده شود و در وقت فضیلت خوانده شود بهتر است. و نیز نماز جماعتی را که مختصر بخوانند از نماز فرادی که آن را طول بدهند بهتر می باشد. (آیات عظام خویی، سیستان، وحید، زنجانی)

آیا به امام جماعتی که با تیمم یا وضوی جبیره یا لباس نجس نماز می خواند می شود اقتدا کرد؟^۱
الف. اگر عذر امام جماعت، تیمم یا وضوی جبیره ای است:

می شود به او اقتدا کرد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، خوئی، سیستانی، تبریزی، زنجانی، نوری صافی، اراکی، بهجت)

ب. و اگر عذر او، لباس نجس است:
بنا بر احتیاط واجب نباید به او اقتدا کرد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، صافی، اراکی، بهجت)

می شود به او اقتدا کرد. (آیات عظام خوئی، سیستانی، تبریزی، زنجانی، نوری)

نماز مسافر

حد ترخص

مسافر هنگام ترک کردن وطن، چه مقدار از وطن که دور شود نمازش شکسته می شود؟^۲

۱. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، م ۱۴۵۷.

۲. توضیح المسائل مراجع، نماز مسافر، شرط هشتم، قبل از مسئله ۱۳۱۸.

به حدی دورشویم که نه صدای اذان شهر را در آنجا بشنویم و نه دیوارهای شهر را ببینیم (خفای اذان و جدران). (حضرت امام، آیات عظام فاضل، بهجت، صافی، نوری، گلپایگانی)

نه صدای اذان شهر را در آنجا بشنویم و نه مردم شهر، ما را ببینند (آیات عظام وحید، زنجانی، خویی، تبریزی) و نشانه آن این است که ما اهل شهر را نبینیم. (آیات عظام خویی، تبریزی)

در دو تعریف بالا، نشنیدن صدای اذان و ندیدن دیوار یا مردم، باید باهم باشد. در غیر این صورت، باید نمازمان را شکسته بخوانیم. مردم شهر ما را نبینند. حتی آن‌ها که در خارج شهر و در حومه شهر هستند، نتوانند ما را ببینند. نشانه آن هم این است که ما اهل شهر را نبینیم.^۱ (آیت الله سیستانی)

بنابر احتیاط مستحب، هم اذان شهر را نشنویم و هم دیوار شهر را نبینیم. البته نشنیدن اذان شهر، برای تعیین حد ترخص کافی است.^۲ (مقام معظم رهبری)

گریزی از این دو علامت حاصل شود کافی است، به شرط اینکه یقین به نبودن دیگری نداشته باشد و الا احتیاط جمع میان نماز شکسته و تمام است. (آیت الله مکارم)

۱. سیستانی، توضیح المسائل، شرط هشتم.

۲. خامنه‌ای، أجوبة الاستفتاءات، سؤال ۶۷۶.

اجازة همسر

حكم سفر زن بی اجازه شوهر چیست؟

گناه است^۱ و زن باید^۲
نمازش را کامل بخواند. (مشهور)
نمازش را کامل بخواند، اگر این سفر باعث
نشوز^۳ باشد. (آیت الله خویی)
بنابر احتیاط واجب، نمازش را کامل بخواند.
(آیت الله مکارم)

اجازة پدر و مادر

حكم سفر فرزند بی اجازه والدین چیست؟^۴
باعث نمی شود کامل خواندن نماز بر او
واجب شود؛ اما:
اگر والدین او را از سفر نهی کرده باشند، باید
نمازش را کامل بخواند. (آیات عظام بهجت، نوری)
اگر والدین او را نهی کرده باشند و این سفر
موجب آزار و اذیت ایشان باشد، باید نماز را
کامل بخواند. (آیات عظام مکارم، فاضل، گپایگانی،
صافی)
حتی اگر او را از سفر نهی نکرده باشند، اما
این سفر باعث اذیت و آزار (آیت الله سیستانی):

۱. اگر سفری بر زن واجب باشد، مانند سفر برای حج واجب، در این صورت
اجازة شوهر شرط نیست.

۲. توضیح المسائل مراجع، ص ۶۹۵، نماز مسافر، شرط پنجم.

۳. نشوز یعنی زن از اطاعت شوهر در مسائل زناشویی خارج شود و حق شوهر را
در این باره پایمال کند.

۴. توضیح المسائل مراجع، نماز مسافر، شرط پنجم و مسئله ۱۲۹۵؛ العروة الوثقی،
صلاة المسافر، الخامس من الشروط؛ سیستانی، حاشیة العروة الوثقی، ج ۲،
ص ۵۱۵؛ (مع نهی الوالدین) بل مع تأذیهما بالخروج الناشئ من شفقتهم
عليه (باعث اذیت ناشی از شفقت و مهربانی پدر و مادر به او باشد).

ناشی از شفقت پدر و مادر بر او) ایشان باشد، باید نمازش را کامل بخواند. (حضرت امام، آیات عظام خویی، تبریزی، زنجانی، سیستانی)

کسی که شغلش سفر است مثل راننده اگر برای زیارت سفر کند نمازش تمام است یا شکسته؟
نمازش را باید شکسته بخواند.^۱ (مشهور)
بنابر احتیاط واجب، باید هم شکسته بخواند و هم کامل. (آیت الله زنجانی)
اگر مردم او را کسی بشناسند که زیاد به سفر می رود (کثیرالسفر)، باید نمازش را کامل بخواند.^۲ (سیستانی، فاضل)

کثیرالسفر کسی است که زیاد به سفر می رود. این سفر، یا شغلی و تحصیلی است یا غیرشغلی. نظر مراجع در این باره چگونه است؟
کثیرالسفر با مسافر فرقی ندارد و در حکم مسافر است و نمازش شکسته است.^۳ (حضرت امام)

سفر فقط باید شغلی باشد ولی اگر فردی از نظر تحصیل کثیرالسفر باشد به احتیاط باید بین نماز شکسته و کامل جمع نماید.^۴ (مقام معظم رهبری)

هرکس به هر دلیلی بسیار به سفر برود، چه شغلی و تحصیلی و چه تفریحی و زیارتی، نمازش

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۰۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۱۶.

۲. با توجه به معیار ایشان در کثیرالسفر؛ منهاج الصالحین، مسئله ۹۱۲.

۳. امام، استفتائات، ج ۱، ص ۲۴۶، سؤال ۳۷۶.

۴. اجوبة الاستفتائات، ص ۱۲۹، سؤال ۶۴۲ و ۶۵۲؛ جزوه اختصاصی دفتر مقام معظم رهبری.

کامل است.^۱ (آیات عظام سیستانی، فاضل)
در سفر شغلی و تحصیلی، نماز کامل است و
در غیر آن، شکسته.^۲ (آیت الله صافی)
سفر چه شغلی باشد و چه غیرشغلی، نماز
کثیرالسفر کامل است. این در صورتی است که
مسافرت در همان مسیر باشد. در مسیرهای دیگر
که ارتباطی به رفت و آمد مکرر او ندارد، نمازش
شکسته است.^۳ (آیت الله بهجت)

چه سفر شغلی و چه تفریحی و چه کاری، نماز
کثیرالسفر کامل است. این در صورتی است که هر
سه، کار اصلی او محسوب شود.^۴ (آیت الله مکارم)

احکام نگاه و پوشش و ارتباط با نامحرم

پوشش در نماز

آیا نماز خواندن زنها بدون چادر صحیح است؟^۵
خانمها باید تمام بدن خود را حتی سر و
موهایشان را در نماز بپوشانند ولی پوشاندن
گردی صورت (به مقداری که در وضو شسته
می شود) و دستها و پاها تا مچ (اگر نامحرم

۱. سیستانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۲۹۴؛ فاضل، توضیح المسائل، چاپ
۱۳۸۵، مسئله ۱۳۲۵.

۲. صافی، توضیح المسائل، ص ۲۶۵، مسئله ۱۳۲۵.

۳. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۰۷۶.

۴. مکارم، پیک احکام، ش ۱۶، سؤال ۱۴.

۵. نوری همدانی هزار و یک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۸، س ۹۲؛ بهجت
استفتائات، ج ۲، ص ۲۸، س ۱۵۴۱ به ضمیمه مسئله ۶۶۲ رساله، ص
۱۳۳. تیریزی استفتائات جدید، ج ۱، ص ۹۳، س ۴۴۶. رساله مراجع، ج ۱،
ص ۴۴۲، م ۷۸۹. آیت الله مظاهری: رساله، ص ۱۲۶، م ۶۴۵. آیت الله خامنه ای:
تحریر المسائل، ص ۱۲۸، م ۴۰۵.

نیست) لازم نیست. (مراجع عظام تقلید)
بنابر این تفاوتی بین چادر و غیر آن نیست.

نماز خواندن با دستکش و کفش چه حکمی دارد؟^۱

اگر کفش مانع رسیدن سر انگشت پا به زمین نشود اشکال ندارد. (آیات عظام بهجت و نوری، مکارم، صافی)
نماز خواندن با دستکش اشکال ندارد. (آیات عظام بهجت، نوری، مکارم و صافی)

پوشیدن لباس جنس مخالف

پوشیدن لباس مختص مردان برای زنان و بالعکس چه حکمی دارد؟^۲

در صورتیکه زنی خود قرار دهند، حرام است. (آیت الله بهجت^۳، آیت الله مظاهری^۴)
در صورتی که زنی خود قرار دهند، بنابر احتیاط واجب جایز نیست. (آیات عظام: سیستانی^۵، وحید خراسانی^۶، خویی^۷، شبیری زنجانی^۸)
بنابر احتیاط واجب مطلقاً جایز نیست. (چه زنی خود قرار بدهد یا ندهد). (آیات عظام: امام

۱. بهجت استفتائات، ج ۲، ص ۴۹، س ۱۶۲۵؛ مکارم استفتائات جدید، ج ۳، ص ۶۹، س ۱۸۹؛ صافی جامع الاحکام ج ۱، ص ۷۸، س ۲۵۹؛ استفتائات (بهجت)، ج ۲، ص ۴۹، س ۱۶۲۵؛ نوری همدانی هزار و یک مسأله فقهی ج ۱، ص ۹۰.

۲. توضیح المسائل مراجع، مسأله ۸۴۶.

۳. رساله، ص ۱۴۱، م ۷۱۱.

۴. رساله، ص ۱۱۱، م ۶۷۷.

۵. رساله، ص ۱۷۵، م ۸۱۱.

۶. رساله، ص ۱۵۵، م ۸۵۲.

۷. رساله، ص ۱۱۷، م ۸۵۴.

۸. رساله، ج ۱، ص ۲۳۷، م ۸۵۴.

خمینی^۱، فاضل لنکرانی^۲، صافی گلپایگانی^۳، نوری همدانی^۴، مکارم شیرازی^۵

مسأله پوشیدن لباس مخصوص زنان برای مرد و هم چنین پوشیدن لباس مخصوص مردان برای زن، حرام است، اگر چه حرام بودن تا موقعی که داخل در لباس شهرت نباشد، مورد تأمل است. (آیت الله بهجت)

۳۷

احکام زائرین پیاده

حکم پوشیدن لباس مختص مردان برای زنان و بالعکس در نماز چیست؟^۶

نماز با آن صحیح است. (اکثر مراجع)
بعید نیست نماز با آن باطل باشد در صورتیکه ساترش فقط آن باشد. (آیت الله خویی)
ستر عورت با آن بنا بر احتیاط موجب بطلان نماز است. (آیت الله وحید خراسانی^۷)

پوشش زنان در مقابل مردان نامحرم

زنها باید چه مقدار از بدن خود را در مقابل نامحرم بپوشانند؟^۸

برزنهها لازم است تمام بدن (غیرازوجه وکفین) و موی سر خود را از نامحرم بپوشانند. (مراجع عظام)

۱. رساله مراجع، ج ۱، ص ۴۶۷، م ۸۴۶.

۲. رساله، ص ۱۶۳، م ۸۵۷.

۳. رساله، ص ۱۴۱، م ۸۵۴.

۴. رساله، ص ۱۱۸، م ۸۴۷.

۵. رساله، ص ۱۴۹، م ۷.

۶. رساله مراجع، ج ۱، ص ۴۶۷، م ۸۴۶.

۷. رساله، م ۸۵۲.

۸. رساله مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، م ۲۴۳۵.

آیا پوشاندن زیر چانه از نامحرم بر زنها لازم است؟^۱

آری باید پوشانده شود. (مراجع عظام)

آیا پوشاندن روی پا بر زنها در مقابل نامحرم لازم

است؟^۲

بله، بر آنها لازم است روی پای خود را
پوشانند. (همه مراجع^۳ به غیر از صافی گلپایگانی و
مکارم شیرازی)

بله، بنابر احتیاط پوشش روی پا لازم است.
(آیت الله صافی گلپایگانی^۴، آیت الله مکارم شیرازی)

پوشیدن لباسهایی که حجم بدن در آنها پیداست

در مقابل مرد نامحرم چه حکمی دارد؟^۵

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۸۹، س ۴۳۹؛ رساله مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، م ۲۴۳۳.
(لازم به ذکر است که بعضی از مراجع به لزوم پوشش چانه تصریح نمودند
و برخی دیگر آن مقدار که توسط مقنعه معمولاً پوشیده می شود را واجب
می دانند)

۲. عروة الوثقی، ج ۱؛ کتاب الصلوة، فصل فی السترو الساتر، الاول (... و يجب
ستر المرأة تمام بدنھا مَن عدا الزوج و المحارم، ألا الوجه والكفین...) با توجه
به اینکه تمام بدن زن باید پوشانده شود به غیر از وجه کفین به دست
می آید که پوشش روی پا لازم است. استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۱؛ احکام
حجاب؛ اجوبة الاستفتائات، ص ۸۹، با توجه به مفهوم، س ۴۳۸؛ جامع
الاحکام ج ۲، ص ۱۶۴ م ۱۶۸۶؛ در بعضی کتب فتوا دارند به نقل از نشریه
پیام دین مسائل جدید از دیدگاه علماء و مراجع، ج ۳، ص ۱۱۳.

۳. عروة الوثقی، ج ۱، کتاب الصلوة، فصل فی السترو الساتر، الاول (... و يجب ستر
المرأة تمام بدنھا مَن عدا الزوج و المحارم، ألا الوجه والكفین...) با توجه به
اینکه تمام بدن زن غیر از وجه و کفین در مقابل نامحرم باید پوشانده شود
به دست می آید که پوشش روی پا لازم است. امام خمینی (ره): استفتائات،
ج ۱، ص ۲۵۱، احکام حجاب، با استفاده از س ۱۷؛ مقام معظم رهبری (دام
عزه): اجوبة الاستفتائات، ص ۸۹، با استفاده از مفهوم س ۴۱۸.

۴. جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۴، س ۱۶۸۶. ایشان در جلسه حضوری
پاسخگویان در حرم مطهر در سال ۱۱۹۲ فرمودند: از باب مفسده به احتیاط
واجب زن روی پای خود را از نامحرم بپوشاند.

۵. مکارم، توضیح المسائل ص ۴۰۲، م ۲۰۹۰. ایشان در رابطه با جوراب و حجم
پا فرمودند: در صورتیکه منشاء مفسده باشد اشکال دارد؛ استفتائات،
ج ۲، ص ۳۴۹، س ۱۰۲۳؛ استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۵، س ۲۷ (نظر ایشان در
رابطه با حجم پا با وجود ضخامت جوراب در این سوال بیان شده است)،
اجوبة الاستفتائات، ص ۳۰۴، س ۱۳۶۷؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، س ۱۷۰۹.

پوشیدن لباسهای تنگ و چسبان اشکال دارد. (آیت الله مکارم)

اگر پوشیدن لباس های تنگ و چسبان به نحوی باشد که جلب نظر و توجه اجنبی نماید و موجب مفسده شود، باید از نامحرم بپوشاند. (حضرت امام و آیت الله نوری)

اگر پوشیدن آن به نحوی باشد که مهیج باشد و زینت محسوب شود و مفسده به بار آورد باید از نامحرم بپوشاند. (مقام معظم رهبری و آیات عظام بهجت و فاضل)

احکام شنیدن و شنواندن صدا به نامحرم

صحبت کردن زن با مرد نامحرم چه حکمی دارد؟
اگر بدون قصد لذت و ترس وقوع در گناه باشد اشکال ندارد. (آیات عظام مکارم فاضل، سیستانی)

اگر مفسده ندارد اشکال ندارد. (حضرت امام و آیات عظام نوری همدانی و بهجت)
اگر در معرض تلذذ و ریبه شنوندگان نامحرم نباشد اشکال ندارد. (آیت الله صافی)

۱. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۵، س ۸۱۹؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۳، س ۱۷۱۹؛ منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۵، م ۲۹. (يجوز لها اسماع صوتها للاجانب الا مع الخوف الوقوع في الحرام)
تذکر: نظر آیت الله خامنه ای پیدا نشد استفتائات، ج ۳، نظر، لمس،
۲۷۱، س ۵۲؛ هزارو یک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۱۹۷، س ۶۵۶، س ۶۵۶.
استفتائات، ج ۴، ص ۱۹۵، س ۵۲۹۴؛ جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۰، س ۱۶۶۸.

شوخی کردن زن با نامحرم چه حکمی دارد؟^۱
 اگر با قصد لذت باشد جایز نیست.
 (آیت الله فاضل)
 چون غالباً موجب وقوع در فتنه است ترک
 شود. (آیت الله بهجت)

حکم خندیدن زنها در حضور نامحرم با صدای بلند
 چیست؟^۲
 اشکال دارد. (آیت الله بهجت)

حکم دعا خواندن، ذکر مصیبت و مداحی زنان با
 توجه به اینکه نامحرم صدای آنها را بشنود چیست؟^۳
 در صورتیکه موجب فساد و انحراف نشود
 اشکال ندارد. (آیت الله نوری)
 احتیاط در ترک آنست. (آیت الله بهجت)
 برای غیر شوهر به هر نوعی که معرض ریب و
 التذاذ و تهییج شهوت باشد جائز نیست. (صافی)
 اگر ترس مفسده باشد، باید از آن اجتناب
 شود. (مقام معظم رهبری)^۴

اگر شنیدن صدای ایشان شنونده را در معرض
 ریب و التذاذ (گناه) قرار ندهد، حرام نیست، ولی
 با اینکه خداوند متعال می فرماید: «فَسَلُّوهُنَّ
 مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ» خوب است که مجالس
 زنانه خصوصاً در رابطه با عزاداری و مداحی
 اهل البیت علیهم السلام طوری باشد که کاملاً مراعات

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۴، س ۱۷۲۱؛ استفتائات، ج ۴، ص ۱۸۷، س ۵۲۵۷.

۲. استفتائات، ج ۳، ص ۲۳۷، س ۴۱۴۹؛ استفتائات، ج ۴، ص ۱۸۷، س ۵۲۵۹.

۳. استفتائات، ج ۴، ص ۱۸۹، س ۵۲۶۶؛ جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۱، س

۱۶۸۱؛ هزار یک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۲۰۲، س ۶۶۷؛ جامع الاحکام، ج ۲،

ص ۱۶۳، س ۱۶۸۱.

۴. مقام معظم رهبری، أجابة الاستفتائات، سؤال ۱۴۵۸.

عفت بشود. (آیت الله فاضل^۱)

حکم شنیدن صدای خنده زنان نامحرم چیست؟^۲
اگر همراه با لذت و ریه نباشد و فتنه و
مفسده خاصی نباشد، اشکال ندارد. (آیات عظام
بهجت، صافی و مکارم)

۳۱

احکام زائرین پیاده

حکم صحبت کردن زن با مرد نامحرم چیست؟^۳
الف. صحبت کردن مرد با زن نامحرم اگر
توأم با قصد لذت و شهوت نباشد مانعی ندارد.
(آیت الله فاضل)
گفتگو با نامحرم اگر موجب فساد نباشد
اشکال ندارد. (آیت الله نوری)

**حکم آمپول زدن ، نبض گرفتن و یا فشار خون و
... بوسیله نامحرم چیست؟^۴**

اگر بدون لمس و نگاه به غیر همجنس و
مفسده دیگر فشار خون و مانند آن ممکن است
به این شکل اشکالی ندارد و اگر نیاز به لمس
یا نگاه نامحرم است باید به همجنس مراجعه
شود ولی اگر رجوع به همجنس ممکن نباشد و
درمان و معالجه ضرورت داشته باشد به اندازه

۱. آیت الله فاضل، جامع المسائل فارسی، ج ۱، ص ۵۸۴، سؤال ۲۱۸۳.
۲. استفتائات، ج ۴، ص ۱۸۷، س ۵۲۵۵؛ جامع الاحکام (صافی)، ج ۲، ص ۱۶۷۸.
استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۳، س ۸۱۱.
۳. جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۳؛ ۱۷۱۹؛ هزارویک مسئله، ج ۲، ص ۱۹۷، س ۶۵۶.
۴. عروة الوثقی، ج ۲؛ کتاب نکاح، النکاح و آداب، ص ۷۶۰، م ۳۵؛ مقام
معظم رهبری، اجوبة الاستفتائات، ص ۲۸۷، س ۱۳۰۰؛ استفتائات جدید، ج
۱، ص ۲۳۲، س ۸۰۳ و ج ۲، ص ۵۹۹، س ۱۷۳۳؛ هزار و یک مسئله فقهی، ج
۱، ص ۲۸۲، س ۹۶۶؛ استفتائات، ج ۳، ص ۱۸۲، س ۳۹۶؛ منهاج الصالحین،
ج ۳؛ کتاب النکاح، ص ۱۳، م ۲۱.

ضرورت جایز است. (آیات عظام: فاضل لنکرانی^۱،
نوری همدانی^۲، بهجت^۳، مقام معظم رهبری^۴، مکارم
شیرازی^۵، سیستانی^۶)

در چه صورت برای زنها مراجعه به پزشک غیر مماثل جایز است؟^۷

در صورتی که مراجعه به پزشک زن حاذق و
متخصص، غیر ممکن و یا خیلی سخت باشد.
(مقام معظم رهبری^۸)

اگر پزشک حاذق مماثل نباشد و بیمار مضطر
باشد رجوع به غیر مماثل حاذق اشکال ندارد.
(آیات عظام: مکارم شیرازی^۹، بهجت^{۱۰}، سیستانی^{۱۱}،
نوری همدانی^{۱۲})

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۳، س ۲۳۸۴.
۲. هزار و یک مسأله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۴، س ۹۴۱. (البته ایشان قید لزوم را ندارند)
۳. استفتائات، ج ۱، ص ۱۷۸، ص ۱۹۵۸.
۴. اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، با استفاده از مفهوم سؤال ۱۱۳۳.
۵. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۵۱۴، س ۱۴۳۶.
۶. منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۲، م ۱۶. (با استفاده از قاعده اولویت زیرا در این مسأله حکم جواز لمس اجنبیه از روی لباس در حالت عادی بیان شده است پس لمس در حالت بیماری و درمان به طریق اولی از روی لباس جایز است)
۷. اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۸، س ۱۳۰۳؛ استفتائات، ج ۳، ص ۱۸۱، س ۳۹۶۴؛ رساله، ص ۴۰۲ م ۲۰۸۸ و ۲۰۸۹؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۵۷، س ۲۰۷۹، هزار و یک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۱، س ۹۳۳.
۸. اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۸، س ۱۱۳.
۹. احکام پزشکی، ص ۲۱۹، س ۵۸۸. آیت الله مکارم شیرازی: در صورتی که تفاوت آگاهی آن دو در حدی باشد که بیم آن برود پزشک زن موفق به معالجه نشود و بیماری ادامه یابد یا تشدید شود و یا بهبودی به تأخیر افتد.
۱۰. استفتائات، ج ۱، ص ۱۸۱، س ۱۹۶۴.
۱۱. منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب النکاح، النکاح و آداب، ص ۱۱، م ۲۱. آیت الله سیستانی: در صورتی که بیمار مضطر باشد و پزشک غیر مماثل آگاهتر به درمان او باشد و درمان را بهتر انجام دهد.
۱۲. هزار و یک مسأله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۱، س ۹۱۱. آیت الله نوری همدانی: در صورتی که رجوع به غیر مماثل مستلزم ارتکاب حرام باشد فقط در مورد ضرورت جایز است.

در صورتی که بیماری و مرض خطری باشد
رجوع به غیر مماثل حاذق اشکال ندارد. (آیت الله
فاضل لنکرانی)^۱

**لمس بدن بیمار (بدون اضطراب) از روی لباس چه
حکمی دارد؟^۲**

معاینه بیمار با پوشش مانعی ندارد. البته در
صورتی که لازم باشد و حرام دیگری تحقق پیدا
نکند جایز است. (آیات عظام: فاضل لنکرانی^۳، نوری
همدانی^۴، بهجت^۵، مقام معظم رهبری^۶، مکارم شیرازی^۷،
سیستانی^۸)

**حکم نگاه زن به وجه و کفین مرد نامحرم
چیست؟^۹**
با قصد لذت حرام است اما بدون قصد لذت
جایز است. (مراجع عظام)

**حکم نگاه به مواضعی که مردان معمولاً
می پوشانند (مانند: سینه ساق پا بازو و...) چیست؟^{۱۰}**
حتی بدون قصد لذت حرام است. (حضرت امام

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۱، با استفاده از پاسخ س ۲۳۹۳.

۲. جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۰، س ۲۰۸۴.

۳. جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۳، س ۲۳۸۴.

۴. هزار و یک مسأله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۴، س ۹۴۱. (البته ایشان قید لزوم را ندارند)

۵. استفتائات، ج ۱، ص ۱۷۸، س ۱۹۵۸.

۶. اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، با استفاده از مفهوم سؤال ۱۱۳۳.

۷. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۵۱۴، س ۱۴۳۶.

۸. منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۲، م ۱۶.

۹. رساله مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، م ۲۴۴۳.

۱۰. استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۵، س ۵۱۵۹، رساله، ج ۲، ص ۲۰۷، م ۲۴۴۲؛ رساله،
ص ۳۹۱، م ۲۳۹۲؛ منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۹۵، م؛ رساله مراجع، همان؛
جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۲، س ۱۷۱۲؛ رساله، ص ۴۷۱، م ۲۴۹۷، جزوه
پوشش و نگاه، واحد پاسخ به سؤالات شرعی جامعه الزهرا (س)، ص ۵۲؛
رساله، ص ۳۶۴، م ۲۰۳۶۱۲۳۲.

و مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل، نوری، مکارم، صافی، وحید)

بدون قصد لذت یا با قصد لذت بنابر احتیاط واجب حرام است. (آیات عظام بهجت، زنجانی، سیستانی، خوئی)

حکم نگاه به مواضعی که معمولاً مردان نمی‌پوشانند مانند سروگردن و ... چیست؟^۱
بدون قصد لذت اشکال ندارد. (آیات عظام بهجت، خویی، مکارم، سیستانی، رهبری، صافی گلپایگانی، زنجانی، وحید)

بدون قصد لذت هم جایز نیست، زیرا زن‌ها نباید به مواضعی غیر از وجه و کفین مردان نگاه کنند. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، نوری)

استفاده از زیورآلات طلا مانند زنجیر، انگشتر، حلقه و ساعت مچی برای مردان در حال نماز چه حکمی دارد؟^۲
اگر عمداً با زیورآلات طلا نماز بخواند، نمازش باطل است. (مراجع عظام)
احتیاط واجب دارد. (مقام معظم رهبری و آیت‌الله بهجت)

اگر از روی فراموشی با آنها نماز بخواند، نظر

۱. رساله مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، م ۲۴۳۳؛ رساله، ص ۳۶۳، م ۲۴۲۹؛ منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۹۵، م ۱۲۳۲؛ رساله، ص ۴۰۱، م ۲۰۸۰؛ رساله، ص ۳۹۱، م ۲۳۹۲ (البته بدون قصد لذت و خوف وقوع در حرام اشکال ندارد) جزوه پوشش، نگاه و زینت، همان؛ جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۲، س ۱۷۱۱ (مواضعی که متدینین نمی‌پوشانند اشکال ندارد.)؛ رساله، ج ۲، ص ۲۰۷، استفاده از مفهوم مسئله ۲۴۴۲؛ رساله، ص ۴۷۱، م ۲. رساله مراجع، ج ۱، م ۸۳۲. (آیه الله خامنه‌ای: اجوبه الاستفتائات، ص ۹۰، س ۴۴۲)؛ رساله مراجع، ج ۱، م ۸۳۳؛ رساله، ص ۱۵۸، م ۸۴۱؛ رساله، ج ۱، ص ۲۰۵، م ۸۴۱؛ رساله مراجع، ج ۱، م: استفتائات، ج ۲، ص ۴۵، م ۱۶۰۵.

مراجع عظام متفاوت است:
 نمازش صحیح است. (مشهور مراجع)
 بنابر احتیاط واجب نماز را دوباره بخواند.
 (آیت الله فاضل)

نماز را باید دوباره بخواند. (آیت الله زنجانی)
 اگر از روی جهل و ندانستن مسئله با زیورآلات
 طلا نماز بخواند، نمازش صحیح است. (مشهور
 مراجع)

احتیاط مستحب آن است که نماز را دوباره
 بخواند. (آیت الله زنجانی)
 پوشیدن لباس طلا باف و زینت کردن به طلا
 برای مردان حرام است و باطل شدن نماز به طور
 مطلق در همه موارد محل تأمل است و احتیاط در
 باطل بودن نماز است. (آیت الله بهجت)^۱

نافله های یومیه

آیا در سفر می شود نافله ها را بجا آورد؟^۲
 نافله ظهر و عصر را در سفر نباید خواند ولی
 نافله عشا را به نیت این که شاید مطلوب
 خداوند باشد می تواند به جا آورد. (مشهور مراجع)

وقت نماز شب را برای مسافر و غیر مسافر بیان
 کنید.^۳

وقت نافله شب از نصف شب است تا اذان
 صبح و بهتر است نزدیک اذان صبح خوانده
 شود. (مراجع)

۱. رساله، م ۷۰۱.

۲. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۴۲۷، م ۷۶۷.

۳. همان، م ۷۷۳ و ۷۷۴.

مسافر و کسی که برای او سخت است که نافله شب را بعد از نصف شب بخواند می تواند آن را در اول شب و قبل از نیمه شب بجا آورد. (مراجع)

وقت نافله شب بنا بر مشهور نصف شب است و این گرچه احوط و بهتر است ولی بعید نیست از اول شب باشد؛ و تا اذان صبح وقتش ادامه دارد و بهتر آن است نزدیک اذان صبح خوانده شود. (آیت الله سیستانی)

آیا نماز مستحبی را می شود در حال راه رفتن و سواری خواند؟^۱

نماز مستحبی را می شود در حال راه رفتن و سواری خواند و اگر انسان در این دو حال، نماز مستحبی بخواند لازم نیست رو به قبله باشد. (مراجع)

نذر و عهد

صیغه نذر

آیا در منعقد شدن نذر شرط است صیغه خوانده شود یا تصمیم و نیت قلبی کفایت می کند؟^۲
در نذر باید صیغه خوانده شود و لازم نیست آن را به عربی بخوانند؛ پس اگر بگوید چنانچه مریض من خوب شود، برای خدا بر من است که ده تومان به فقیر بدهم، نذر او صحیح است. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی،

۱. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، م ۷۸۱.

۲. همان، ج ۲، م ۲۶۴۱.

خوئی، سیستانی، تبریزی، زنجانی، نوری، صافی، اراکی،
(بهجت)

صیغه نذر چیست و چگونه خوانده می شود؟^۱
صیغه نذر عبارت است از: (لله علیّ یعنی برای
خدا بر من است) به هر زبانی که باشد.^۲ (مشهور
مراجع)

تغییر نذر

اگر کسی نذر کند به زیارت امام حسین (علیه السلام) برود،
آیا می تواند عوض آن کار دیگری انجام دهد مثلاً به
زیارت امام رضا (علیه السلام) برود؟
اگر نذر کند که به زیارت یکی از امامان (علیهم السلام)
مثلاً به زیارت حضرت اباعبدالله (علیه السلام) مشرف
شود، چنانچه به زیارت امام دیگر برود کافی
نیست و اگر بواسطه عذری نتواند آن امام (علیه السلام)
را زیارت کند چیزی بر او واجب نیست.^۳ (مراجع
عظام)

آیا می توان عمل به نذر را تغییر داد؟^۴
اگر نذر کند عملی را انجام دهد، باید همان
طور که نذر کرده بجا آورد پس اگر نذر کند
که روز اول ماه صدقه بدهد، یا روزه بگیرد، (یا
نماز اول ماه بخواند) چنانچه قبل از آن روز یا
بعد از آن بجا آورد کفایت نمی کند. و نیز اگر

۱. همان.

۲. شایان ذکر است آیت الله مکارم می فرمایند چنانچه بگوید نذر می کنم
برای خدا باز هم نذر شرعی منعقد می شود. رساله جدید مکارم مساله ۲۲۷۴

۳. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۲، ص: ۶۱۸ م ۴۶۶۰.

۴. همان، م ۲۶۵۱.

نذر کند که وقتی مریض او خوب شد صدقه بدهد، چنانچه پیش از آن که خوب شود صدقه رابدهد کافی نیست. (مراجع عظام)

صیغه و حکم عهد

آیا عهد هم حکم نذر را دارد؟^۱
هر گاه با خدا عهد کند که اگر به حاجت شرعی خود برسد کار خیری را انجام دهد، بعد از آن که حاجتش برآورده شد باید آن کار را انجام دهد و نیز اگر بدون آن که حاجتی داشته باشد، عهد کند که عمل خیری را انجام دهد، آن عمل بر او واجب می شود و در عهد هم مثل نذر باید صیغه خوانده شود مثلاً بگویند با خدا عهد کردم چنین کنم. (مراجع عظام)

احکام نجاسات

آیا استفراغ نجس است؟ آیا تفاوتی بین استفراغ بزرگ سالان و اطفال هست؟^۲
استفراغ همه انسان ها^۳ و همه حیوانات پاک است مگر استفراغ سگ و خوک و کافر غیر کتابی^۴ که استفراغ این سه دسته نجس است. (مراجع عظام تقلید)

۱. همان، ص: ۶۲۱ م ۲۶۶۷.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، اطلاق م ۸۳ و توضیح المسائل وحید، اطلاق م ۸۴ و اجوبه الاستفتائات رهبری (فارسی)، ص ۲۹۷.

۳. (چه طفل شیر خوار، چه طفلی که هم شیر می خورد و هم غذا و چه انسان بالغ).

۴. شایان ذکر است که نسبت به کفار کتابی اختلاف است مراجعی که کفار کتابی را نجس می دانند استفراغ آن ها را هم نجس می دانند و مراجعی که آن ها را پاک می دانند استفراغ آن ها را هم پاک می دانند. (رجوع شود به بحث کافر از همین جزوه)

حکم ادرار و مدفوع از لحاظ طهارت و نجاست در موارد زیر چیست؟^۱

ادرار و مدفوع انسان و هر حیوان حرام گوشتی که خون جهنده دارد مثل گربه و خرگوش و نجس است. (مراجع عظام تقلید) در پرندگان حرام گوشت مثل کلاغ و عقاب اختلاف نظر است و بنابر نظر حضرت امام نجس است.^۲

آیا بخار نجاست نجس کننده است؟^۳ بخار نجس کننده نیست. (مراجع عظام تقلید)

آیا پوست‌های مختصر لب و جاهای دیگر بدن در صورت کندن شدن پاک هستند؟^۴ پوست نازکی که خود به خود از دست‌ها، لب‌ها، پاها و سایر قسمت‌های بدن جدا می‌شود، محکوم به طهارت است. (مقام معظم رهبری) پوست‌های مختصر لب و جاهای دیگر بدن

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی النجاسات، مورد الاول و الثانی و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۴ و ۸۵ و أجوبه الاستفتائات رهبری (فارسی)، جواب سوالات ۲۸۰، ۲۷۹ و توضیح المسائل وحید، م ۸۵ و م ۸۶.

۲. شایان ذکر است آیات عظام رهبری، گلپایگانی، اراکی، خوئی، تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل، مکارم، وحید فضلہ پرندگان را مطلقاً پاک می‌دانند اگرچه که پرنده حرام گوشت باشد، ولی آیات عظام مرحوم امام، بهجت، نوری می‌فرمایند: فضلہ پرندگان حرام گوشت نیز نجس است.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی المیاء، م ۴ و فصل فی المطهرات، بخش الخامس، مسائل ۷، ۳ و مجمع المسائل گلپایگانی، ج ۱، س ۳۵ و المسائل المنتخبة تبریزی، الرابع من المطهرات: الاستحالة و استفتائات بهجت، ج ۱، س ۲۸۹ و ۳۰۰ و منهاج الصالحین خویی، تبریزی، وحید، کتاب الطهارة، م ۴۸۸.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی النجاسات، الرابع من النجاسات، م ۱ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۱ و أجوبه الاستفتائات رهبری (فارسی)، س ۲۷۲ و توضیح المسائل وحید، م ۹۲ و مجمع المسائل گلپایگانی، ج ۱، س ۹۷ و استفتاءات جدید تبریزی، ج ۱، س ۱۱۸ و استفتاءات بهجت، ج ۱، س ۳۰۶ و استفتاء کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی.

که موقع افتادنشان رسیده، اگر چه آنها را بکنند پاک است، ولی بنا بر احتیاط واجب باید از پوستی که موقع افتادنش نرسیده و آن را کنده‌اند اجتناب نمایند. (حضرت امام و آیت‌الله زنجانی)

پوستهای مختصر لب و جاهای دیگر بدن که موقع افتادنشان رسیده، اگر چه آنها را بکنند پاک است. (آیت‌الله فاضل)

پوستهای مختصر لب و جاهای دیگر بدن که از بدن جدا می‌شود، پاک است. (آیات عظام اراکی، نوری)

اگر پوستهای مختصر لب و جاهای دیگر بدن را بکنند پاک است. (آیات عظام خوئی، تبریزی، وحید)

اجزاء صغار و کوچک بدن که روح ندارند و به آسانی جدا می‌شوند، پاک هستند و اگر حیات داشته باشند، بنابر فتوی نجس هستند و اگر مشکوک باشند که روح دارند یا خیر محکوم به پاکی و طهارت هستند و استصحاب حیات عنوان میته (مردار) را اثبات نمی‌کند. (آیت‌الله سیستانی)

پوستهایی که از لب و سرو جاهای دیگر بدن انسان جدا می‌شود پاک است، اما اگر آن را با فشار جدا کنند احتیاط واجب اجتناب است. (آیت‌الله مکارم)

پوستهایی که از لب و سرو جاهای دیگر بدن انسان جدا می‌شود اگر عرفاً پوست کنده شده بر آن صادق است بنابر احتیاط واجب، نجس است. (آیت‌الله بهجت)

در صورتی که احساس درد شود احتیاط، اجتناب است. (آیت‌الله گلپایگانی)

خون

حکم خون در موارد زیر چیست؟^۱

خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد، یعنی حیوانی که اگر رگ آن را ببرند خون از آن جستن می‌کند، نجس است. (مراجع عظام تقلید)

خون داخل تخم مرغ چه حکمی دارد؟^۲

الف. از جهت پاکی و نجاست:

محکوم به طهارت است. (آیات عظام مرحوم امام، رهبری، فاضل، سیستانی)

بنا بر احتیاط واجب از تخم مرغی که ذره‌ای خون در آن است، باید اجتناب کرد. (آیات عظام خوئی، گلپایگانی، اراکی، تبریزی، بهجت، صافی، زنجانی، نوری، مکارم)

ب. از جهت خوردن:

خوردن آن حرام است. (مقام معظم رهبری و آیت‌الله فاضل)

به احتیاط واجب باید از خوردن آن اجتناب کرد و اگر خون را با زرده تخم مرغ به هم بزنند که از بین برود، خوردن زرده هم مانعی ندارد. (آیات عظام مرحوم امام، سیستانی)

بنا بر احتیاط واجب از تخم مرغی که ذره‌ای خون در آن است، باید اجتناب کرد ولی اگر خون در زرده باشد تا پوست نازک روی آن پاره

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی النجاسات، الخامس من النجاسات و أجوبة الاستفتاءات رهبری (فارسی)، اطلاق جواب س ۲۶۶ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۶ و توضیح المسائل وحید، م ۹۷.
۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۸ و توضیح المسائل وحید، م ۹۹ و أجوبة الاستفتاءات رهبری، س ۲۶۹ و جامع المسائل فارسی - فاضل، ج ۱، س ۷۱ و توضیح المسائل جدید مکارم، م ۱۰۴.

نشده، سفیده پاک است. (آیات عظام خوئی، گلپایگانی، اراکی، تبریزی، بهجت، صافی، زنجانی، نوری)

خوردن آن حرام است اما کافی است خون موجود در تخم مرغ را بردارند و دور بریزند، و بقیه پاک و حلال است اما اگر عمداً به هم بزنند تا مستهلک شود خوردن آن اشکال دارد. (آیت الله مکارم)

خونی که از لای دندان‌ها می‌آید، چنانچه با آب دهان مخلوط شود و از بین برود، آیا پاک است؟^۱
پاک است و اجتناب از آب دهان نیز لازم نیست. (آیات عظام مرحوم امام، رهبری، اراکی، فاضل، خویی، تبریزی، سیستانی، صافی، وحید)
پاک است و فرو بردن آب دهان نیز اشکال ندارد ولی عمداً این کار را نکند. (آیت الله مکارم)
پاک است ولی فرو بردن آب دهان اشکال دارد. (آیات عظام نوری و زنجانی)

خونی که به واسطه کوبیده شدن، زیر ناخن یا زیر پوست می‌میرد، چه حکمی دارد؟^۲
الف. عرفاً به آن خون نمی‌گویند، پاک است. (مراجع عظام تقلید)
ب. عرفاً به آن خون می‌گویند، در صورتی که ناخن یا پوست سوراخ شود به طوری که خون جزء ظاهر بدن حساب شود نجس است و جهت وضو یا غسل:

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی النجاسات، الخامس من النجاسات، م ۱۳ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۰۰ و توضیح المسائل وحید، م ۱۰۱ و اجوبه الاستفتائات رهبری (فارسی)، اقتباس از س ۲۸۶.
۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۰۱ و توضیح المسائل وحید، م ۱۰۲.

۱. بیرون آوردن خون و تطهیر محلّ مشقت ندارد:

باید برای وضو و غسل خون را بیرون آورند. (مراجع عظام تقلید)

۲. بیرون آوردن خون و تطهیر محلّ مشقت زیاد دارد:

باید اطراف آن را به طوری که نجاست زیاد نشود، بشویند و پارچه یا چیزی مثل پارچه، بر آن بگذارند و روی پارچه دست تر بکشند. (آیات عظام مرحوم امام، اراکی، بهجت، فاضل)

باید برای وضو و غسل اطراف آن را شست و پارچه‌ای روی آن بگذارد و روی پارچه دست تر بکشد و احتیاطاً تیمم هم بکند. (آیات عظام گلپایگانی، صافی، مکارم)

باید تیمم نماید و بنا بر احتیاط لازم وضو هم بگیرد به طوری که وقت وضو گرفتن، آب وضو نجس نشود. (آیت الله تبریزی)

باید تیمم نماید. (آیات عظام خویی، وحید، سیستانی)

جوش‌های غده‌مانندی که در جاهای مختلف بدن هست، که گاهی از آن‌ها مایع قرمز رنگ خارج می‌شود که مرتّب غده‌هایش می‌ترکد و حوله و صورت را آلوده می‌کند و موجب عسر و حرج است، آیا حکم خون را دارد؟^۱

تشخیص این که خون هست یا نه با خود مکلف است و با علم به خون بودن، از حیث

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۱ و توضیح المسائل وحید، م ۱۲۲ و استفتاءات (بهجت)، ج ۱، س ۳۱۹.

نجاست، اجتناب لازم است ولی اگر شک در خون بودن آن داشته باشد پاک است.

برخورد نجاست به آب قلیل

آیا آب قلیلی که هنگام تطهیر مخرج ادرار و مدفوع، از محلّ جدا می‌شود، پاک است؟^۱
 چنانچه همه موارد زیر موجود باشد آب های ترشح شده پاک است.^۲ (مراجع عظام تقلید)
 اول: آب های ترشح شده بویا رنگ یا مزه نجاست نگرفته باشند.
 دوم: ذره های غائط در آب های ترشح شده موجود نباشد.
 سوم: نجاست دیگری مثل خون، با بول یا غائط بیرون نیامده باشد.
 چهارم: نجاستی از خارج به ادرار یا مدفوع نرسیده باشد.
 پنجم: بیشتر از مقدار معمول، نجاست به اطراف مخرج نرسیده باشد.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الماء المستعمل فی رفع الحدث الاکبر و الاصغر، م ۲ و م ۱۰ و ۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲۷ و توضیح المسائل وحید، م ۲۸.

۲. شایان ذکر است که آیات عظام سیستانی و وحید و مکارم می‌فرمایند: غسله استنجا حکم سائر غسله ها را دارد اما اگر موارد پنجگانه بالا موجود باشد اجتناب از آن غسله لازم نیست و جایی را نجس نمی‌کند. (منهاج الصالحین وحید و سیستانی، کتاب الطهارة، م ۶۴).

احکام تخلی

**حکم بول کردن در آب یا در زمین سخت و سوراخ
جانوران و یا ایستاده بودن در هنگام بول چیست؟^۱**
همه این موارد مکروه است. (مراجع عظام تقلید)

**آیا انسان می تواند در حال اختیار رو به قبله یا پشت
به قبله^۲ ادرار و یا مدفوع کند؟^۳**
در هنگام ادرار شکم و سینه و زانو و حتی
عورت رو به قبله یا پشت به قبله است، جایز
نیست. (آیات عظام مرحوم امام، خویی، تبریزی،
فاضل، اراکی، گلپایگانی، بهجت، شبیری زنجانی،
صافی، مکارم، وحید، نوری)
بنابر احتیاط واجب جایز نیست. (آیت الله
سیستانی)

**ادرار و مدفوع کردن در باغ مردم یا ملک دیگران
مثل مسافرخانه ها و هتل ها و پاساژها و اماکن
تجاری دیگر و رستوران های بین راهی و مانند اینها
برای کسانی که ساکن آن جاها نیستند، چه حکمی
دارد؟^۴**

**چنانچه اجازه تخلی نداده اند حرام است
مگر آن که معمولاً کسانی هم که ساکن آنجا**

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۰ و توضیح المسائل وحید، ج ۱، م ۸۱.
۲. مراد از قبله در این جا جهتی است که در حال علم و اختیار باید نماز به
آن طرف خوانده شود.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، م ۱۴ و توضیح المسائل مراجع،
ج ۱، م ۶۰ و ۵۹ و توضیح المسائل وحید، ج ۱، م ۵۹ و ۶۰ و جامع المسائل
بهجت، ج ۱، بخش حرمت استقبال در حال تخلی.
۴. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخلی، م ۲۲ و توضیح المسائل مراجع،
ج ۱، م ۶۴ و اقتباس از م ۲۷ و توضیح المسائل وحید، م ۶۴ و اقتباس از م ۲۷۶.

نیستند در این اماکن تخلی می‌کنند و کسی منع نمی‌کند به نحوی که انسان اطمینان بر عمومی بودن آن مکان پیدا می‌کند. (مراجع عظام تقلید)

مطهرات

تطهیر لباس

تطهیر لباسی که به غیر بول نجس شده چگونه است؟

بعد از ازاله نجاست با یک مرتبه شستن پاک می‌شود چه با آب و چه با آب قلیل. (مراجع عظام تقلید)

تطهیر لباسی که به بول نجس شده چگونه است؟

چنانچه با آب قلیل تطهیر شود دو مرتبه باید شسته شوند اما اگر با آب کر تطهیر شود: یک مرتبه کافی است. (حضرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام اراکی، گلپایگانی، صافی، وحید، مکارم)

دو مرتبه باید شسته شوند. (آیات عظام خویی، تبریزی)

بنابر احتیاط واجب دو مرتبه باید شسته شوند. (آیات عظام سیستانی، زنجانی)

۱. شایان ذکر است که آیت الله مکارم می‌فرمایند مجرد رفت و آمد مردم برای تخلی موجب جواز نمی‌شود بلکه باید افراد متعددی برای تخلی رفت و آمد کنند.

اشیائی که در آن ها جمع می شود مانند پارچه و لباس آیا هنگام تطهیر فشار لازم دارند؟^۱

چنانچه با آب قلیل تطهیر شوند بعد از هر مرتبه شستن فشار لازم است تا آب باقیمانده داخل لباس خارج شود. (مراجع)
اما اگر با آب کر تطهیر شوند، فشار لازم است. (آیات عظام خوئی، تبریزی، مکارم، وحید)
به احتیاط واجب فشار لازم است. (حضرت امام و مقام معظم رهبری)

فشار لازم نیست. (آیات عظام اراکی، صافی، سیستانی، گلپایگانی، بهجت)

تطهیر بدن غیر از مخرج ادرار و مدفوع

اگر قسمتی از بدن به چیزی غیر از ادرار نجس شود، مثلاً خونی شود، چگونه تطهیر می شود؟^۲
بعد از ازاله نجاست با یک مرتبه شستن پاک می شود چه با آب کر و چه با آب قلیل. (مراجع عظام تقلید)

بدن که با ادرار نجس شده، با آب کر و جاری چگونه تطهیر می شود؟

یک مرتبه کافی است.^۳ (مشهور)
بنابر احتیاط واجب دو مرتبه با آب کر و یک مرتبه در جاری شسته شود.^۴ (آیت الله سیستانی)

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۱۵۹، ۱۶۰ و توضیح المسائل وحید، مسئله ۱۶۰.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۶۲ و توضیح المسائل وحید، مسئله ۱۶۳.
۳. رساله مراجع، م ۱۵۹.

۴. توضیح المسائل، م ۱۵۳.

بدن که با ادرار نجس شده، با آب قلیل چگونه
تطهیر می‌شود؟

دو مرتبه باید شسته شود.^۱ (اجماع)

تطهیر مخرج ادرار و مدفوع

آیا مخرج ادرار و مدفوع با دستمال و پارچه و سنگ
و مانند اینها پاک می‌شود؟
الف. مخرج ادرار، فقط با آب پاک می‌شود.
(مراجع عظام تقلید)

ب. مخرج مدفوع، با غیر آب نیز با وجود
شرائطی پاک می‌شود مگر در سه صورت که
فقط با آب پاک می‌شود:
اول: آن که با مدفوع، نجاست دیگری مثل
خون بیرون آمده باشد.
دوم: آن که نجاستی از خارج به مخرج
رسیده باشد.

سوم: آن که اطراف مخرج بیشتر از مقدار
معمول آلوده شده باشد. (مراجع عظام تقلید)

چنانچه مخرج مدفوع را با سنگ و کلوخ و مانند
اینها (با وجود داشتن همه شرائط) تطهیر کنند آن ذره
هایی که فقط با آب بر طرف می‌شود و بعد از تطهیر
با کلوخ و مانند آن در محل باقی می‌مانند، آیا فقط
برای نماز بخشیده شده اند یا آن که نجس کننده
نیز نمی‌باشند؟^۲

۱. همان، م ۱۶۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الاستنجاء، م ۱ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱،
م ۶۸ و مفهوم مسأله ۶۹ و توضیح المسائل وحید، م ۶۹ و مفهوم مسأله ۷۰ و
استفتاءات بهجت، ج ۱، س ۳۹۸.

پاک شدن مخرج محلّ تأمّل است ولی نماز خواندن مانعی ندارد و چنانچه چیزی هم به آن برسد نجس نمی شود و ذرّه های کوچک و لزوجت محلّ، اشکال ندارد. (مرحوم امام)

پاک شدن مخرج محلّ تأمّل است ولی نماز خواندن مانعی ندارد. (آیت الله فاضل)

مخرج پاک می شود و نماز خواندن مانعی ندارد. (آیات عظام اراکی، بهجت، گلپایگانی، خوئی، تبریزی، سیستانی، صافی، زنجانی، مکارم، وحید، نوری)

اگر ورق قرآن یا چیزی که احترام آن لازم است مثل تربت سید الشهداء یا کاغذی که اسم خدا یا پیغمبر ﷺ یا امام علی علیه السلام بر آن نوشته شده، در مستراح بیفتد، وظیفه چیست؟^۱

چنانچه ورق قرآن یا چیزی که احترام آن لازم است مثل کاغذی که اسم خداوند متعال یا پیامبر ﷺ یا یکی از معصومین علیهم السلام بر آن نوشته شده یا القاب و کنیه های آن بزرگواران در مستراح بیفتد، بیرون آوردن و آب کشیدن آن اگر چه خرج داشته باشد واجب فوری است و اگر بیرون آوردن آن ممکن نباشد کسانی که مطلع هستند باید به آن مستراح نروند (بنابر فتوا یا احتیاط واجب)^۲ تا یقین کنند آن ورق پوسیده است.^۳ و نیز اگر تربت در مستراح بیفتد و بیرون

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۰ و توضیح المسائل وحید، م ۱۴۱.

۲. شایان ذکر است آیات عظام اراکی، فاضل، مکارم در این حکم قائل به احتیاط واجب می باشند ولی فقهای دیگر بنابر فتوا قائل به این حکم شده اند.

۳. ولی اعلام به دیگران واجب نیست. (استفتاء کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی)

آوردن آن ممکن نباشد، باید (بنابر فتوا یا احتیاط واجب) تا وقتی که یقین نکرده‌اند به کَلّی از بین رفته به آن مستراح نروند. (مراجع عظام تقلید)

طهارت اعضاء هنگام وضو و غسل و تیمم

اگر پیش از تمام شدن وضو، جائی را که شسته یا مسح کرده نجس شود، یا پیش از تمام شدن غسل، جایی را که شسته نجس شود، غسل و وضویش چه حکمی دارد؟^۱

وضو و غسل هر دو صحیح است. (مراجع عظام تقلید)

چه چیزهایی در هنگام تیمم باید پاک باشند؟^۲
چیزی که بر آن تیمم می‌شود باید پاک باشد و همچنین طبق نظر برخی از مراجع، اعضای تیمم هنگام مسح کردن هر کدام نیز باید پاک باشند.

آیا در تیمم پاک بودن پیشانی و کف دستها و پشت دستها لازم است؟^۳

بلی، باید آن‌ها نیز پاک باشند. (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، فاضل، نوری) بلی، بنابر احتیاط واجب آن‌ها نیز باید پاک

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی شرائط الوضوء، بخش الثانی و فصل فی کیفیه الغسل و احکامه، اقتباس از م ۱۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲۷۶ و اقتباس از م ۳۸۰ و توضیح المسائل وحید، م ۲۸۲ و اقتباس از م ۳۸۶.
۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۶۹۲، ۷۰۶ و توضیح المسائل وحید، مسائل ۶۹۹، ۷۱۳.
۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۰۶ و توضیح المسائل وحید، م ۷۱۳.

باشند. (آیات عظام صافی، مکارم)
 خیر، در تیمم لازم نیست پیشانی و کف
 دستها و پشت دستها پاک باشند، اگر چه بهتر
 است. (آیات عظام خوئی، زنجانی، سیستانی، وحید)

طهارت مکان نمازگزار

آیا پاک بودن مکان نمازگزار هنگام نماز لازم
 است؟^۱

الف. غیر سجده گاه:

لازم نیست پاک باشد اگر چه که احتیاط
 مستحب در پاک بودن آن است اما اگر نجس
 باشد نباید نجاست طوری باشد که موجب
 نجاست لباس یا بدن نمازگزار شود. (مراجع
 عظام تقلید)

ب. سجده گاه:

در حال اختیار و بدون اضطرار باید پاک باشد
 و اگر نجس باشد نماز باطل است هر چند
 نجاست آن مسری نباشد. (مراجع عظام تقلید)

نجس بودن تمام باطن یا تمام طرف دیگر مهر

اگر انسان مهر خود را بر محل نجس بگذارد یا آن
 که باطن مهر یا سطح دیگر مهر نجس باشد اما سطح
 ظاهری مهر که نمازگزار پیشانی را بر آن می گذارد

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۱ و العروة الوثقی، ج ۱، فصل
 فی الصلاة فی النجس، م ۱۲ و العروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی مکان
 المصلی، الشرط الثامن من شروط مکان المصلی و توضیح المسائل مراجع،
 ج ۱، م ۱۰۶۵، ذیل م ۸۸۵ شرط چهارم از شروط مکان نمازگزار و توضیح
 المسائل وحید، مسائل ۸۹۵، ۱۰۷۴.

پاک باشد، نمازش چه حکمی دارد؟^۱

در طهارت موضع سجده، پاکی سطح ظاهر آن کافی است. (مراجع عظام تقلید)

نماز با لباس یا بدن نجس از روی علم

اگر نمازگزار از روی علم و عمد و اختیار با لباس یا بدن نجس نماز بخواند آیا نمازش باطل است؟^۲
اگر کسی در حال اختیار عمداً با بدن یا لباس نجس نماز بخواند، نمازش باطل است مگر در مواردی که استثناء شده و بعداً خواهد آمد. (مراجع عظام تقلید)

اگر نمازگزار به خاطر جهل به مسأله‌ی شرط بودن طهارت در لباس و بدن نمازگزار، با لباس یا بدن نجس نماز بخواند آیا نمازش باطل است؟^۳
چنانچه در فراگیری مسأله کوتاهی کرده است نمازش باطل می‌باشد (به صورت فتوا یا احتیاط). (آیات عظام خوئی، اراکی، فاضل، نوری، بهجت، تبریزی، زنجانی، وحید، صافی، سیستانی)

اگر کسی یقین دارد که بدن یا لباسش نجس نیست و بعد از نماز بفهمد نجس بوده نمازش چه حکمی دارد؟^۴

۱ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۱.
۲ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، بخش الصلوة فی النجس و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۹۹ و توضیح المسائل وحید، م ۸۰۵.
۳ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، بخش الصلوة فی النجس و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۰۰ و توضیح المسائل وحید، م ۸۰۶.
۴ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، بخش الصلوة فی النجس و م ۲ همان بخش و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۸۰۲ و ۸۰۸ و توضیح المسائل وحید، مسائل ۸۰۸ و ۸۱۴.

الف. قبلاً پاک بوده و نجاست آن، جدید عارض شده است:

نمازش صحیح است. (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، بهجت، گلپایگانی، صافی، وحید، سیستانی، مکارم، نوری)
اگر با آگاهی از مسأله شرعی بوده نمازش صحیح است. (آیت الله زنجانی)

ب. قبلاً نجس بوده ولی شخص آن را آب کشیده و یقین کرده که پاک شده است و بعد از نماز فهمیده که پاک نشده:

نمازش صحیح است. (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، بهجت، گلپایگانی، صافی، وحید، سیستانی، مکارم، زنجانی)

بنا بر احتیاط واجب اگر وقت نماز باقی است باید دوباره بخواند و اگر وقت گذشته باید نمازش را قضاء کند. (آیت الله فاضل)
نمازش باطل است و آن را دوباره بخواند (آیت الله نوری)

اگر فراموش کند که بدن یا لباسش نجس است و در بین نماز یا بعد از آن یادش بیاید، نمازش چه حکمی دارد؟^۱

باید نماز را دوباره بخواند و اگر وقت گذشته قضا نماید. (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، بهجت، گلپایگانی، صافی، وحید، مکارم، نوری)

اگر بعد از نماز یادش بیاید که بدن یا لباسش نجس بوده چنانچه فراموشی او از روی اهمال و

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، بخش الصلوة فی النجس و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۸۰۳ و توضیح المسائل وحید، م ۸۰۹.

بی‌اعتنایی بوده، باید بنا بر احتیاط لازم نماز را دوباره بخواند، و اگر وقت گذشته قضا نماید، ولی اگر در میان نماز یادش بیاید، در صورتی که آب کشیدن بدن یا لباس یا عوض کردن لباس یا بیرون آوردن آن، نماز را به هم نمی‌زند، باید در بین نماز بدن یا لباس را آب بکشد یا لباس را عوض نماید یا اگر چیز دیگری عورت او را پوشانده، لباس را بیرون آورد، ولی چنانچه طوری باشد که اگر بدن یا لباس را آب بکشد یا لباس را عوض کند یا بیرون آورد، نماز به هم می‌خورد و اگر لباس را بیرون آورد برهنه می‌ماند، چنانچه وقت نماز وسعت دارد باید بنا بر احتیاط لازم نماز را دوباره با لباس پاک بخواند و الا باید با همان لباس نجس نماز را تمام کند. (آیت‌الله سیستانی)

قبل از گذشتن وقت، یادش بیاید نماز را دوباره بخواند، بلکه اگر وقت هم گذشته بنا بر احتیاط نماز را قضا کند. (آیت‌الله زنجانی)

کسی که مشغول نماز است اگر در بین نماز ملفت شود که بدن یا لباسش نجس شده و احتمال دهد که بعد از شروع در نماز نجس شده است،^۱ وظیفه اش چیست؟^۲

الف. آب کشیدن بدن یا لباس و یا عوض کردن و بیرون آوردن لباس، صورت نماز را به هم نمی‌زند و شخص هم می‌تواند لباس را بیرون آورد

۱. شایان ذکر است اگر احتمال ندهد که نجاست در نماز ایجاد شده مثلاً

روی لباسش خون خشک شده است در اینجا حکم مسأله فرق دارد.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۸۰۶ و ۸۰۵ و ۸۰۴ و توضیح المسائل وحید،

مسائل ۸۱۱ و ۸۱۲ و ۸۱۰ و منهاج الصالحین خویی، تبریزی، وحید، سیستانی،

کتاب الطهارة، م ۴۲۵.

یا بدن یا لباس را تطهیر کند:

باید بدن یا لباس را آب بکشد یا لباس را عوض کند، یا اگر چیز دیگری عورت او را پوشانده، لباس را بیرون آورد و نماز را تمام کند. (مشهور مراجع)

ب. آب کشیدن بدن یا لباس و یا عوض کردن و بیرون آوردن لباس، صورت نماز را به هم می‌زند یا برای شخص امکان بیرون آوردن لباس نیست یا اگر لباس را بیرون آورد عورتش برهنه می‌ماند در حالی که وقت هم وسعت دارد :

باید نماز را بشکند و با بدن و لباس پاک نماز بخواند (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، بهجت، گلپایگانی، صافی، وحید، مکارم، نوری، زنجانی)

باید بنا بر احتیاط لازم نماز را دوباره با لباس پاک بخواند. (آیت الله سیستانی)

در چه مواردی اگر بدن یا لباس نمازگزار نجس باشد، نماز او صحیح است؟^۱

در چند مورد^۲ اگر بدن یا لباس نمازگزار نجس باشد، نماز او صحیح است که بطور اجمال در زیر بیان می‌شود و شرح هر کدام در مسائل بعد گفته می‌شود.

اول: آن که به واسطه زخم یا جراحت یا دُمّلی که در بدن او است لباس یا بدنش به

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فیما یغنی عنه فی الصلوة و م ۱ از همان بخش و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۴۸ و توضیح المسائل وحید، م ۸۵۴.
۲. شایان ذکر است که در تعداد موارد بخشیده شده بین فقهاء اختلاف است که در مسائل آینده نظرات آن ها خواهد آمد.

خون آلوده شده باشد.
دوم: آن که بدن یا لباس او به مقدار کمتر از درهم به خون آلوده باشد.
سوم: آن که لباسهای کوچک او مانند جوراب و عرقچین نجس باشد.
چهارم: آن که چیز نجس همراه نماز گزار باشد.
پنجم: آن که ناچار باشد با بدن یا لباس نجس نماز بخواند.
ششم: آن که لباس زنی که پرستار بچه است نجس شده باشد.

اگر در بدن یا لباس نمازگزار خون زخم یا جراحت یا دمل باشد، آیا برای نماز تطهیر آن ها لازم است؟^۱
تا وقتی که زخم یا جراحت یا دمل خوب نشده است چنانچه شرایط زیر موجود باشد شخص می تواند با آن خون نماز بخواند هر چند خون مذکور بیشتر از درهم باشد و با چرک یا زردابه یا عرق های متعارف اطراف آن یا دوا و مرهمی که روی آن گذاشته اند یا مواد ضد عفونی کننده مخلوط شده باشد اگرچه که مستحب است روزی یک مرتبه لباسش را تطهیر کند. (مراجع عظام تقلید)
اما آن شرایط عبارتند از:

۱. زخم و جراحت قابل توجه بوده و ثبات و استقرار داشته باشد و عرفاً از زخمهای جزئی محسوب نشود. (مراجع عظام تقلید)

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فیما یغنی عنه فی الصلوة، الاول من الامور و مسائل ۳، ۱۰۶ از همان بخش و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۸۴۸، ۸۵۱، ۸۵۰، ۸۴۹ و توضیح المسائل وحید، مسائل ۸۵۸، ۸۵۵، ۸۵۷، ۸۵۶

۲. خون از زخم یا دمل و اطراف آن که عرفاً تابع زخم یا دمل محسوب می‌شود، به جای دیگر سرایت نکرده باشد. (مراجع عظام تقلید)

۳. آب کشیدن بدن یا لباس یا عوض کردن لباس مشقت داشته باشد.^۱

مقدار درهم

خون کمتر از درهم که در نماز بخشیده شده است مقدارش تقریباً چه اندازه است؟^۲

درهم (به نوع فتوا یا احتیاط واجب^۳) به اندازهٔ بند سر انگشت سبابه (انگشت شهادت یا اشاره)^۴ می‌شود. (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، خوئی، تبریزی، بهجت، اراکی، فاضل، صافی، نوری، مکارم، وحید)

بنا بر احتیاط واجب درهم باید به اندازه بند سر انگشت ابهام (انگشت شصت) حساب شود. (آیت‌الله سیستانی)

۱. شایان ذکر است نسبت به این مورد آیت الله سیستانی می‌فرمایند، وجود این شرط لازم نیست و فقط دو شرط اول باید باشد.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فیما یغنی عنه فی الصلوه، م ۶ از بخش الاول من الامور و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۴۸ و توضیح المسائل وحید، م ۸۵۴ و منهاج الصالحین خویی، تبریزی، وحید، کتاب الهاره، م ۴۵۰.

۳. شایان ذکر است در تعیین بند سر انگشت سبابه برخی از مراجع مثل آیات عظام مرحوم امام، خویی، فاضل، گلپایگانی، تبریزی، مکارم می‌فرمایند: بنا بر احتیاط واجب درهم باید به اندازه بند سر انگشت سبابه حساب شود ولی برخی از مراجع مثل آیت الله وحید می‌فرمایند: درهم (به نوع فتوا) باید به اندازه بند سر انگشت سبابه حساب شود.

۴. شایان ذکر است که بند سر انگشت سبابه تقریباً به اندازه یک اشرافی یا به اندازهٔ سطح یک دو ریالی می‌شود به همین خاطر برخی از مراجع مثل مرحوم امام در رساله فارسی می‌فرمایند: یک درهم تقریباً به اندازه یک اشرافی می‌باشد ولی در عروه می‌فرمایند: یک درهم تقریباً به اندازه بند سر انگشت سبابه است یا آیت الله فاضل در رساله فارسی می‌فرمایند: یک درهم به اندازهٔ سطح یک دو ریالی می‌شود ولی در عروه می‌فرمایند: یک درهم تقریباً به اندازه بند سر انگشت سبابه است.

چون قطر درهم متعارف در زمانهای سابق حد اقل (۲۳) میلیمتر بوده، لازم است از این مقدار کمتر باشد. (آیت الله زنجانی)

مخلوط شدن خون با رطوبت

اگر به خون بدن یا لباسی که مقدار آن خون از درهم کمتر است رطوبتی برسد، نماز با آن چه حکمی دارد؟^۱

الف. مجموع خون و رطوبتی که به آن رسیده به اندازه درهم یا بیشتر از آن است: نماز با آن باطل است. (مراجع عظام تقلید)
ب. مجموع رطوبت و خون کمتر از درهم است:

۱. رطوبت از حدود خون تجاوز کرده است: نماز با آن باطل است.^۲ (حضرت امام، و آیات عظام گلپایگانی، خوئی، اراکی، فاضل، سیستانی، تبریزی، مکارم، وحید، صافی، نوری، زنجانی)
نماز خواندن با آن اشکال ندارد. (آیت الله بهجت)

۲. رطوبت از حدود خون تجاوز نکرده است: نماز خواندن با آن اشکال دارد مگر آن که رطوبت در خون مستهلک شود و از بین برود. (حضرت امام، گلپایگانی، فاضل، صافی، نوری)
نماز خواندن با آن اشکال ندارد. (آیات

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فیما یعفی عنه فی الصلوة، الثانی من الامور، م ۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۵۸ و توضیح المسائل وحید، م ۸۶۴.

۲. شایان ذکر است که بطلان در این مسأله یا بنا برفتوا و یا بنا بر احتیاط واجب است مثلاً مرحوم امام می فرماید: نماز بنا بر احتیاط واجب باطل می باشد یا آیت الله مکارم می فرماید: چنانچه رطوبت در خون مستهلک شده باشد بنا بر احتیاط واجب باطل است و الا بنا بر فتوا باطل است.

عظام خوئی، اراکی، سیستانی، تبریزی، بهجت، وحید،
زنجانی)

لقطه

بر انسان لازم نیست مالی که پیدا شده را
بردارد بلکه برداشتن شیئی که پیدا شده مثل
پول، کفش، طلا و گوشی کراهت دارد. (آیت الله
سیستانی کراهت درجایی است که احتمال اینکه
صاحب مال دنبال آن بیاید باشد)

و چنانچه برداشت اگر نشانه ای نداشته باشد
که بواسطه آن صاحبش معلوم شود احتیاط
است (احتیاط واجب یا مستحب) با اجازه
مجتهد، آنرا از طرف صاحبش صدقه بدهد.
اگر نشانه ای دارد که بواسطه آن می تواند
صاحبش را پیدا کند و ارزش آن حدود ۲/۵ گرم
نقره یا بیشتر باشد باید تا یک سال اعلان کند
مخصوصا در هفته های اول اعلان و اطلاع رسانی
را بیشتر تکرار کند مثلاً به این صورت که هفته
اول هر روز و بعد هفته ای یک بار اعلان کند و
نباید در اطلاع رسانی سهل انگاری نماید.
و چنانچه در جایی پیدا کند که معلوم است
صاحبش پیدا نمی شود بنابر احتیاط در همان
روز با اجازه مجتهد، آنرا از طرف صاحبش صدقه
بدهد.^۱

۱. رساله مراجع، م ۲۵۶۴-۲۵۷۴: منهاج الصالحین سیستانی، ج ۲، م ۶۴۳؛
تحریر، م ۷۶۶.۵: تحریر القول فی لقطه غیر الحیوان، م ۵؛ منهاج خویی و
وحید، م ۶۴۳.

حق المارة (رهگذر)

آیا می‌توان از باغ‌های مردم بدون اجازه استفاده کرد؟

دخول در مزارع و باغهایی که مالک خصوصی دارد به هیچ وجه جایز نیست. و همچنین است استفاده از میوه آنها و چاه آب یا قنات یا چشمه‌ای که در آنها وجود دارد. ولی استفاده از نهرهای بزرگ که ملک شخصی نباشد و یا اگر هم باشد این مقدار تصرف معمول است و علم به رضایت مالک وجود دارد، جایز است.

ضمناً حق المارّه را هم این جانب تجویز نمی‌کنم، لذا مصرف آنها جایز نیست. مگر در مواردی که احراز شود مالک آنها از آنها اعراض کرده است.^۱ (آیت‌الله فاضل)

در صورتی که باغ محصور نباشد، یا شاخه‌هایش بیرون آمده باشد، و به قصد عبور از آن راه برود نه به قصد باغ و چیدن میوه، و موجب افساد نشود، در این صورت استفاده به مقدار نیاز خوردن (نه بردن) اشکالی ندارد و در صورت عدم رضایت احتیاط واجب اجتناب است.^۲ (آیت‌الله مکارم)

اگر اتفاقاً عبورش افتاد به باغی که دیوار ندارد و نحوی نباشد که اگر هر کس عبور کند و بخواهد استفاده کند چیزی برای صاحبش باقی نماند، در این صورت استفاده به مقدار متعارف مانعی ندارد، و الله العالم.^۳ (آیت‌الله تبریزی)

۱. جامع المسائل (فارسی - فاضل)، ج ۱، ص ۳۶۲؛ استفتاءات جدید (مکارم)، ج ۳، ص ۵۶۱.

۲. آیت‌الله مکارم، الفتاوی الجدیدة، ج ۱، ص ۱۵۷۷.

۳. آیت‌الله تبریزی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۲۰۷۴.

حق الناس

اگر در اثر روشن کردن آتش به محصول مردم خسارتی وارد شود آیا ضامن است؟^۱
ضامن خسارت حاصله از آتش سوزی مذکور است و در نزاع موضوعی مرافعه شرعیه لازم است. (آیت الله صافی)

۷۱

فتاوی

احکام زائرین پیاده

۱. جامع الاحکام (صافی)، ج ۱، ص ۳۶۹، س ۱۲۳۳.

